

Ingen macdacht en ben óentama en hun
voorkomens in de *Táin Bó Cúailgne*; een
analyse.

Begeleider: Mícheál Ó Flaitheartha

Student: Shabnam Daemi

Studentnummer: 4215761

Datum: 10 November 2017

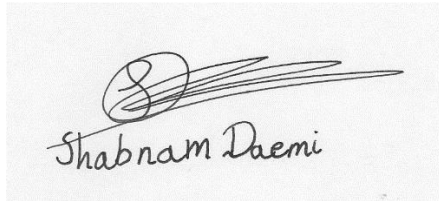
BA Eindwerkstuk

Universiteit Utrecht

Plagiaatverklaring.

Hierbij verklaar ik dat ik bij het schrijven van deze scriptie geen plagiaat heb gepleegd.

Getekend te: 10 september 2017

A handwritten signature in black ink on a light-colored background. The signature consists of a stylized, circular symbol followed by several horizontal strokes, and the name "Shabnam Daemi" written in a cursive script below it.

Shabnam Daemi

Inhoudsopgave.

Plagiaatverklaring.	2
Inhoudsopgave.	3
Abstract.	4
Inleiding, vraagstelling en methodologie.	5
Linguïstische en semantische analyse.	8
<i>Ingen macdacht</i>	8
<i>Ben óentama</i>	10
Overzicht van de zoekresultaten.	12
<i>Analyse van de resultaten.</i>	16
Gebruik in de Táin Bó Cúailgne.	17
<i>De termen in context.</i>	18
Gebruik in andere teksten.	23
Conclusie.	26
Bronnenlijst.	29
Afkortingen.	30
Bijlage.	31
<i>Fig 1.</i>	32
<i>Fig 2.</i>	39
<i>Fig. 3.</i>	44
<i>Fig. 4.</i>	44
<i>Fig. 5.</i>	46
<i>Fig. 6.</i>	47
<i>Fig. 7.</i>	48
<i>Fig. 8.</i>	49

Abstract.

Shabnam Daemi, Celtic Culture and Languages, Utrecht University, abstract of Bachelor's Thesis, Submitted 9 November 2017: *Ingen Machdacht* and *Ben Óentama* and their occurrences in the *Táin Bóí Cúailgne*; an Analysis.

The purpose of this bachelor's thesis is to determine the exact meaning of the Old Irish terms *ingen macdacht* and *ben óentama* and the difference between these terms. Previous research has primarily focused on the etymological development of both *macdacht* and *óentama*, but there has not yet been comparative research of the two terms together. This bachelor's thesis first makes use of dictionaries to ascertain the meaning currently ascribed to these terms, and gives an overview of the research already conducted by E. P. Hamp, B. S. Irslinger and others. Secondly, it provides an analysis of the occurrences of *ingen macdacht* and *ben óentama* in Old Irish texts through means of the corpus CELT. An analysis of the results of an engine search of the terms is then conducted. Finally, passages of select texts in which the terms occur are examined more closely. The results of the research in this bachelor's thesis are inconclusive for both terms, however, it is able to establish that there could be a misconception about the age commonly ascribed to the term *ingen macdacht*. Further research with an expanded corpus is suggested.

Inleiding, vraagstelling en methodologie.

De Oudierse samenleving was een zeer diverse, met gecompliceerde sociale constructies die werden vastgelegd in gedetailleerde wetten. Iedereen in deze samenleving had een vaste plaats, en de daar bijbehorende rechten en plichten. Van de slaaf tot de koning diende elk persoon bij te dragen aan de maatschappij. Het was dan ook noodzakelijk om duidelijk aan te geven welke sociale status een persoon had in de hiërarchie van de samenleving. Dit werd gedaan door in de wet vast te leggen welke soort ‘personen’ er waren. Er was de boer, de koeienheer, de troonopvolger en de koning, de hoofdvrouw en de bijvrouw, de dichter en de hoofddichter.¹ Al deze mensen hadden een helder omliggende plaats; het was duidelijk welke belasting zij moesten afdragen, wat hun ereprijs was, waar zij woonden en op welke kleding zij recht hadden.²

Er waren ook verschillende categorieën vrouwen. Sommige van deze categorieën waren vastgelegd in wetteksten, zoals bijvoorbeeld die van de koning, maar andere niet. Twee van deze termen worden geanalyseerd in dit eindwerkstuk. Het betreft de termen *ingen macdacht* en *ben/mná óentama*.

De vraag die dit eindwerkstuk wilt beantwoorden is: wat zijn de betekenissen, en vooral ook de verschillen, tussen de termen *ingen macdacht* en *ben óentama* in het Oudiers? *Ingen macdacht* en *ben óentama* zijn beide termen voor vrouwen die niet getrouwd zijn. In dit eindwerkstuk zal onderzocht worden wat de overeenkomsten en verschillen zijn tussen deze twee termen. Is het echt zo simpel als huwbaar meisje en alleenstaande vrouw, of zit er meer achter? Er zal gebruik gemaakt worden van woordenboeken om de definities van deze twee termen weer te geven, waarna er naar teksten gekeken wordt voor context.

Deze vraag kan vervolgens weer in de volgende deelvragen opgesplitst worden: in welke omstandigheden komen *ingen macdacht* en *ben/mná óentama* voor, wat is hun context als zij verschijnen? Het is nodig om deze vraag te beperken tot een bepaald tekst. Woorden veranderen van betekenis al naargelang de tijd en geografische locatie³ waarin ze gebruikt worden. Hier is gekozen voor de *Táin Bó Cúailgne* omdat dit een prominent, Oudiers werk is, waarvan redelijkerwijs verwacht kan worden dat de betekenissen van de termen consistent hetzelfde zijn in de hele tekst.

Voordat deze keuze volledig vast staat, zal er eerst een corpusanalyse worden gedaan van de twee termen zelf, om te zien of de termen wel voorkomen in de TBC. Het corpus wat gebruikt wordt, is de website CELT.⁴ Dit is een website waar vele Oudierse teksten elektronisch zijn opgeslagen, en de website beschikt over een zoekmachine. De zoekmachine is gebruikt om de

¹ Al deze posities worden genoemd in de Críth Gablach, zie: Binchy, D. A., *Críth Gablach*, mediaeval and modern Irish series vol. XI (Dublin 1979).

² Voor een bron over ereprijzen, zie Kelly, Fergus, *a guide to early Irish law*, Early Irish Law Series (Dublin 1988). Voor een lijst van kleding die een koning en koning verplicht aan hun huishouden moesten schenken, zie: Binchy, D. A., *Críth Gablach*, mediaeval and modern Irish series vol. XI (Dublin 1979).

³ Betekenis van een woord kan variëren per regio en dialect.

⁴ <https://www.ucc.ie/celt/>

teksten te vinden waarin de termen van dit onderzoek voorkomen. De resultaten zijn gecatalogiseerd op tekst, op cyclus, en of deze relevant zijn voor het onderzoek of niet.

Vervolgens zal er gekeken worden naar alle voorkomens van deze termen in de TBC en in welke recensie ze staan. De deelvraag die daarop volgt is: zijn er, in de instanties waar de termen in voorkomen, conclusies te trekken over de betekenis van de woorden met behulp van de context, bijvoorbeeld over leeftijd en status? En komen deze conclusies overeen met wat er in de woordenboeken wordt weergegeven? Is het mogelijk om een duidelijk verschil tussen de twee termen te zien, en zo ja, wat is dit dan?

Als laatste wordt er gepoogd om de vraag te beantwoorden of *ingen macdacht* en *ben óentama* samen voorkomen. Als dit zo is zal er onderzocht worden onderzoeken of dit een gezegde is, of een uitdrukking.

Methodologie en bestaand onderzoek.

Er is al onderzoek gedaan over de afzonderlijke termen *ingen macdacht* en *ben/mná óentama*, in de eerste plaats op etymologisch gebied. Zoals verderop in dit eindwerkstuk besproken wordt, heeft Irslinger⁵ onderzocht wat de etymologische wortel is van het woord *macdacht*. Ook in de LEIA staat meer informatie over de etymologische achtergrond van de termen. E.P. Hamp deed onderzoek naar het woorddeel *-tamo-, en heeft het in hetzelfde artikel over het woord *óentama*.

Er is echter nog geen onderzoek gedaan naar de literaire aspecten van deze termen. Dit is wat dit eindwerkstuk toe wil voegen. Eerst wordt er naar de betekenis van de termen met behulp van woordenboeken en het voorgenoemde research gekeken, daarna wordt er gebruik gemaakt van de voorgenoemde CELT website als corpus van teksten waar de termen *macdacht* en *óentama*⁶ in staan. Om een overzicht te creëren zal er gebruik gemaakt worden van tabellen, waarin de zoekresultaten gesorteerd zijn op term en spellingsmethode. Vervolgens zal er voor elke term/spellingsmethode gekeken worden of de treffer van CELT in combinatie met *ingen*, *ben* of *mná* voorkomt. Als dit niet zo is krijgt dat zoekresultaat het label IRR (irrelevant). Als er wel een combinatie is met de hiervoor genoemde termen volgt er nader onderzoek en wordt er gekeken uit welke tekst de machine de term heeft gehaald.

Er zijn meer resultaten dan geanalyseerd kunnen worden binnen dit onderzoek, dus er is een keuze gemaakt om het onderzoek te beperken tot de TBC, omdat hier veel treffers van *ingen macdacht* in voorkomen. Vervolgens worden er, na een kort overzicht van de recensies van de TBC, de passages in het Iers en de bijbehorende vertalingen met elkaar vergeleken en met de definities die in de woordenboeken worden gegeven om te zien of deze bijdragen aan het definiëren van de termen. Daarna wordt er naar andere voorkomens van de termen gekeken, als

⁵ Irslinger, Britta S., 'Abstrakta mit Dentalsuffixen im Altirischen', *Universitaetsverlag Winter* 25 (2002) 62 -63.

⁶ Deze termen alleen gebruiken is handiger, omdat dit spaties, die de computer belangrijk vindt, achterwege laat. Ook neemt deze manier het obstakel van vervoegingen weg, zoals vormen van *ingena* of *mná* respectievelijk *ben*.

ze gezamenlijk in een passage staan, zijn daar ook vertalingen van geanalyseerd om te zien of het wellicht om een uitdrukking gaat.

Het eindwerkstuk eindigt met een terugblik naar de inleiding en met het beantwoorden van de hoofd- en deelvragen.

Linguïstische en semantische analyse.

Voordat er fragmenten uit verschillende passages uit de TBC onderzocht worden, is het nuttig om eerst te kijken naar definities van *ingen macdacht* en *ben/mná óentama* uit woordenboeken, en de betekenissen die zij aan de termen toeschrijven. De woordenboeken die zijn gekozen, zijn de *Dictionary of the Irish Language*, en de *Lexique Étymologique de l'Irlandais Ancien*. Het verschil tussen deze twee woordenboeken is dat de één, de DIL, de betekenis van woorden in het Engels geeft, terwijl de LEIA een vertaling van de woorden in het Frans geeft in combinatie met vergelijkbare en vaak verwante woorden in talen uit dezelfde (Keltische) familie zoals het Wels en het Bretons, en een etymologische verklaring biedt voor de woorden.

De website BILL,⁷ de *Bibliography of Irish Linguistics and Literature* is ook gebruikt, waar op trefwoord gezocht kan worden en waar artikelen aan de trefwoorden zijn gebonden.

Ingen macdacht

Macdacht, Oudiers, is een woord dat als substantief gebruikt kan worden, of als bijvoeglijk naamwoord in combinatie met een zelfstandig naamwoord. Het heeft een ā-stam, is vrouwelijk,⁸ en betekend ‘kindertijd, vroege jeugd.’

Over de samenstelling van het woord geeft Irslinger⁸ (*ingen*) *macdacht* weer bij het hoofdwoord *magd-. Het woord *macdacht* komt volgens Irslinger niet zozeer van het Oudierse woord *mac*, ‘jongen, zoon’ maar van het oude *magd-, wat ook in het Nederlands voorkomt, namelijk ‘maagd.’ Een vertaling voor *macdacht* die Irslinger voorstelt in het Latijn is *virgo, virginis*.⁹ Volgens Irslinger: ‘Es handle sich um ein Mädchen, das Kinder gebären kann; [...]’ Het gaat derhalve om een meisje dat al vruchtbaar is.

Ook in de LEIA¹⁰ staat *macdacht* uitgelegt. Hierin wordt de leeftijd gegeven; ‘jusqu’à environ 15 ans.’ Ook wordt er vermeld dat het vaak in combinatie met *ingen* voorkomt. Volgens de LEIA is de Franse vertaling van *ingen macdacht* ‘une fille adulte’. Eveneens verklaart het, net als Irslinger dat deed, dat het woorddeel ‘*mac-* een wortel deelt met *magd. Het is volgens de LEIA niet duidelijk hoe de Keltische vorming van het woord is gelopen. Er wordt gespeculeerd¹¹ over een mogelijke connectie met het woord *mac*, ‘jongen’ of ‘zoon’ in het Oudiers. Zeker is wel dat *macdacht* een etymologische oorsprong deelt met het Bretonse *matez* en het Middelcornische

⁷ <https://bill.celt.dias.ie/vol4/index2.html> 8 dil.ie/31189 sectie I.

⁸ Irslinger, Britta S., ‘Abstrakta mit Dentialsuffixen im Altirischen’, *Universitaetsverlag Winter* 25 (2002) 62 -63.

⁹ In het woordenboek Latijn/Nederlands van Harm Pinkster is de vertaling hiervan in het Nederlands ‘maagd, (nog) ongehuwd of huwbaar meisje.’

¹⁰ Vendryes, Joseph. *Lexique étymologique de l'irlandais ancien*. Vol. 1. Dublin Institute for advanced studies, (1959-). M-3.

¹¹ Vendryes, Joseph. *Lexique étymologique de l'irlandais ancien*. Vol. 1. Dublin Institute for advanced studies, (1959-). M-3.

mahtheid,¹² wat in beide gevallen naar ‘dienares’ vertaald wordt, en met het Welse *machdait*, ‘jong meisje.’ Het is dus zeer onwaarschijnlijk dat het iets te maken heeft met *mac*, ‘jongen, zoon.’ Dit wordt nog versterkt doordat het Welse woord voor zoon, *mab* is.

In combinatie met *ingen*, het Oudierse hoofdwoord voor ‘meisje, dochter,’ is de vorm van *macdacht* soms ook *macdachta* als bijvoeglijk naamwoord.¹³ Dit is mogelijk de genitivus enkelvoud die is afgeleid van het zelfstandig naamwoord, en heeft dezelfde stam als dit al besproken zelfstandig naamwoord; vrouwelijk, met een ā-stam. Volgens Irslinger is het in deze vorm altijd met het woord *ingen*. De *Revue Celtique*¹⁴ vermeldt dat de leeftijd die ermee bedoeld wordt tussen de 7 en 15 jaar oud is: “*Machdaith, en irlandais macdacht «âge de sept á quinze ans».*”

Dit stuk in *Revue Celtique* is afgeleid van het onderzoek van John M. Rhys. Rhys construeerde een lijst¹⁵ van Goidelische woorden die door de Brithonische taal waren overgenomen. Een van de woorden die hij bespreekt is het woord *machdaith*. De Ierse betekenis die hij aan het woord toekent is “*The second stage of human life, reckoned from seven to fifteen.*”¹⁶ Dit is een citaat (door Rhys geciteerd in zijn lijst) uit John O’Donovan’s supplement¹⁷ voor het Iers-Engelse woordenboek dat door O’Reilly was samengesteld. O’Donovan baseert zich in het Supplement op de glossen van Cormaic.

Dit is opmerkelijk. In de *Sanas Cormaic*¹⁸ wordt *macdacht* vermeld met betrekking tot leeftijd, als een van de zes leeftijden die een persoon kan hebben: 322. *Colamna āis .i. aimsera āis .i. naoidendacht 7 macdacht, gillacht 7 ōglachass, sendatu 7 dīblideta*. Dit vertaalt in het Nederlands naar: ‘de kolommen van leeftijd, dat wil zeggen de leeftijdsperiodes, dat wil zeggen kindertijd en *macdacht*, jeugd en volwassenheid, hogere leeftijd en gebrekkigheid.’¹⁹ Uit dit stuk is te zien dat *macdacht* niet volwassen of jeugd betekend, maar ook niet de kindertijd. Waarschijnlijk gaat het over de latere kindertijd en de pubertijd. Er staat echter geen specifieke leeftijd bij. Dit is derhalve een interessante ontwikkeling. Het is niet duidelijk hoe O’Donovan tot deze specifieke leeftijden is gekomen.

Historisch gezien was deze leeftijd, de *macdacht*, voor de Oudierse samenleving de tijd dat de kinderen bij pleegouders werden ondergebracht. Dit gebeurde om sterkere banden te maken in een stam en om het kind te scholen in hun toekomstige ‘carrière.’ Jongens kregen les in het gebruiken van een oven, houthakken en veehoeden.²⁰ Meisjes leerden de graanmolen en zeefbak

¹² Vendryes, Joseph. *Lexique étymologique de l'irlandais ancien*. Vol. 1. Dublin Institute for advanced studies, (1959-). M-3.

¹³ dil.ie/31189 sectie II.

¹⁴ De Jubainville, H., ‘Périodiques III.’ *Revue Celtique* 17 (1896) 103. Dit gebruikt de DIL als bron.

¹⁵ Rhys, J. M., ‘Goidelic Words in Brythonic,’ *Argaeologia Cambrensis* 12 (London 1895) 264-

¹⁶ Rhys, J. M., ‘Goidelic Words in Brythonic,’ *Argaeologia Cambrensis* 12 (London 1895) 286.

¹⁷ O’Donovan, J., *O’Reilly’s Irish-English Dictionary, with a supplement, containing many thousand Irish words with their interpretations in English*, (Dublin and London 1864).

¹⁸ Meyer, Kuno (ed.), ‘Sanas Cormaic. An Old-Irish glossary compiled by Cormac úa Cuilennáin, King-bishop of Cashel in the tenth century’, *Anecdota from Irish manuscripts* 4 (1912) 27 r. 322.

¹⁹ Eigen vertaling.

²⁰ Ní Chonaill, B., ‘Fosterage: child-rearing in medieval Ireland’, *History Ireland* 5 (1997) 29.

bedienen, en lammetjes, varkens en kalveren te hoeden. Nadat de jongeren deze ‘opleiding’ hadden afgerond werden zij als volwassen beschouwd.

De term *ingen*, het Oudierse woord²¹ voor ‘dochter,’ werd niet alleen voor ‘dochter’ gebruikt²². Vaak betekent het ook ‘meisje, maagd, of juffrouw.’ Het is ook gebruikelijk dat het woord naar een getrouwde vrouw verwijst.

Samen betekend *ingen macdacht* ‘ongetrouwd meisje,’ of ‘maagdelijk meisje.’ In de *Scéla Conchobair maic Nessa*, in de editie van Whitley Stokes,²³ staat het volgende: *Ba si a airmitiu rim leo .i. cech fer di Ultaib doberad ingin macdacht, a feiss la Conchobar in chetaidchi, co mbad hé a cétmunter.*²⁴ ‘This truly was the reverence they had-namely, when any man of the Ulaid married a grown-up girl, she slept with Conchobar on the first night, so that he became her first husband.’²⁵ ²⁶ Uit deze passage komt duidelijk naar voren dat de *ingen macdacht* nog niet getrouwd is, wat het betreft het jus primae noctis. Dit is weer een verwijzing naar de maagdelijkheid van de *ingen macdacht*.

Ben óentama

Het bestaat uit twee componenten; *ben* en *óentama*. *Ben*²⁷ is het Oudierse hoofd- of verzamelwoord voor ‘vrouw’; in sommige naamvallen de vorm *mná*.²⁸ Het betekent niet alleen ‘vrouw’ als in ‘vrouwelijk mens’ maar ook ‘vrouw’ als in ‘echtgenote.’ In de DIL staat ook dat het soms specifiek gebruikt wordt om duidelijk te maken dat een vrouw geen maagd meer is.

Óentama is een bijvoeglijk naamwoord²⁹ van het woord *óentam*.³⁰ Dit kan onderverdeeld worden in ‘*óen-*’ en ‘*-tam*.’ *Óen* betekend ‘eens,’ maar kan ook staan voor het numerieke ‘een’ (1).

In de LEIA³¹ staat bij *óentam* het volgende: “Dérivé de *oen* «un, seul » avec un suffixe de superlatif *-tamo-*, soit « tout á fait seul » ; pure conjecture.” Er kan hieruit concludeerd worden dat het iets zal betekenen als; doet alles alleen (een persoon die altijd alles alleen doet). Ook staat er vermeld dat het woord etymologisch verbonden is met het Middelbretonse woord *eintaff*, “weduwe(naar)”.

²¹ dil.ie/28651

²² Niet te verwarren met het Oudierse woord *ingen*, ‘nagel, hoef.’ dil.ie/28652

²³ Stokes, W., ‘tidings of Conchobar mac Nessa,’ *Ériu* 4 (1908-1910) 18-38.

²⁴ Stokes, W., ‘tidings of Conchobar mac Nessa,’ *Ériu* 4 (1908-1910) 24, §9.

²⁵ Stokes, W., ‘tidings of Conchobar mac Nessa,’ *Ériu* 4 (1908-1910) 25 §9.

²⁶ Voor een artikel dat deze passage bespreekt met betrekking tot het woord *cétmunter*, zie: Breatnach, L., ‘The meaning of *cétmunter*,’ *Ériu* 66 (2016) 1-29.

²⁷ dil.ie/5644

²⁸ Met alternatieve spellingsvormen als *ban*, *bain*, *mnái*, *mnaa*.

²⁹ dil.ie/33546

³⁰ dil.ie/33545

³¹ Vendryes, M N O P. O-12.

In het artikel ‘The element –tamo-’³² staat een etymologische verklaring van het woorddeel. E.P. Hamp vermoedt dat het een heel oude vorm, op zijn minst proto-Keltisch, van een bijvoeglijk naamwoord is. Zijn vertaling is ‘standing.’ In combinatie met ‘*óen*, ‘*één*,’ betekent het woord *one-standing*, en in moderne vorm *single*. In het Nederlands is de gangbare vertaling voor dit woord ‘alleenstaand’ en in het Duits ‘alleinstehend.’

Oentam komt ook voor in de DIL, wat als Engelse vertaling ‘an unmarried man’ geeft. Alternatieve spellingsvormen worden ook gegeven; *óentaim* en *óíntam*. Deze term komt in de alternatieve spelling *óíntam* voor in de St. Gallen glossen.³³ Het woord in het Latijn wat daar is weergegeven is *caelebs*,³⁴ ‘ongetrouwd, ongehuwd.’ Daarnaast wordt ook nog weergegeven ‘man, vrijgezel, gescheiden of weduwnaar.’

In combinatie met *ben* of *mná* fungeert *óentama* als bijvoeglijk naamwoord.³⁵ Het geheel betekend dan ‘alleenstaande vrouw.’ Toch is *óentama* ook een zelfstandig naamwoord;³⁴ in dat geval betekend het ‘celibaat-heid,’ of ‘ongehuwd-heid.’ Als zodanig heeft het de *iā* -stam en is het vrouwelijk.

Beide termen hebben met een vergelijkbaar onderwerp te maken; een vrijgezel vrouwelijk persoon. Een *ingen macdacht* is eerder maagdelijk en jong en daarom vrijgezel, terwijl een *ben óentama*, alhoewel waarschijnlijk volwassen, niet aan een specifieke leeftijdsgroep gebonden is.

³² Hamp, Eric P., ‘The element –tamo-’, *études celtiques* 14 (1974-1975) 187-192.

. E.P. Hamp benadrukt in zijn artikel dat *oino+tamo, ‘single person,’ niet het oudste gebruik is van *-tamo in combinatie met een ander woorddeel om een alleenstaand persoon of weduwe(naar) aan te duiden.

³³ <http://www.e-codices.unifr.ch/en/list/one/csg/0904>

³⁴ Volgens het woordenboek Latijn/Nederlands van Harm Pinkster is de vertaling van *caelebs*, g. *caelibis*.

³⁵ dil.ie/33546 34

dil.ie/33547

Overzicht van de zoekresultaten.

In de introductie is al gesproken over hoe het corpus van CELT gebruikt is om de termen te onderzoeken, maar hier volgt een gedetailleerdere uitleg hoe de analyse is uitgevoerd.

De woorden *macdacht* en *óentama* (zonder spaties ervoor of er achter) zijn in de zoekmachine ingevoerd, en de resultaten zijn geanalyseerd. Wanneer de woorden respectievelijk in conjunctie met *ingen* of *ben/mná* gebruikt worden, is het bijbehorende stuk tekst verder geanalyseerd.

De resultaten zijn in genre opgedeeld; wetteksten en narratieve verhalen, waaronder proza en poëzie vallen. Vervolgens zijn deze ook nog op verhaal en op cyclus ingedeeld. Dit om de resultaten die voorkomen te kunnen verfijnen.

Er waren een aantal problemen met de zoekmachine. Wanneer de term *macdacht* ingevoerd wordt, vermeldt Google dat er 56 resultaten zijn, maar wanneer deze handmatig worden gecontroleerd, is er slechts een hoeveelheid van 36. Het is mogelijk dat de 20 ontbrekende resultaten dubbele zoekresultaten zijn, maar dit is niet zeker. Ook waren niet alle links eenvoudig te openen. Waar de codering niet meer functioneerde heeft CELT de inhoud van de pagina in een bestand gezet. Waar de links op .sgml of .xml eindigen, leiden ze naar zo een bestand. Deze links controleren was erg gecompliceerd omdat de bestanden code weergeven in plaats van leestekens; zoals /é/, dit wordt weergegeven als '&empersir'.³⁶

Desalniettemin waren er 36 bruikbare resultaten. Er is op dit aantal gekomen door alle links te openen, en handmatig te controleren hoe vaak de termen in de tekst staan. Bijvoorbeeld: bij sommige links staat de term vier keer in de tekst. Dan telt dit als vier keer. Alle individuele voorkomens van de term *macdacht* bij elkaar opgeteld is 36. Dit aantal is voldoende om goed te ordenen en onder te brengen in percentages. (Bijvoorbeeld: 2 is 5.6% van 36.) Alle percentages zijn afgerond op één decimaal.

De afkortingen die te vinden zijn in de bijlagen staan achter de titels van de teksten.

Tabel 1. (*macdacht*)

Tekst	Voorkomingspercentage	Cyclus of genre
Aislinge Óenguso (AÓ)	2 (5.6%)	Mythologische cyclus
Cáin Lánamna (CL)	3 (8.3%)	Wetstekst
Compert Con Culainn (CCC)	2 (5.6%)	Ulster cyclus
Táin Bó Cúailnge (TBC)	8 (22.4%)	Ulster cyclus
Togail Bruidne Da Derga (TBDD)	3 (8.3%)	Historische cyclus/ Koningscyclus
Scela Conchobuir (SCCB)	2 (5.6%)	Ulster cyclus

³⁶ Met hulp van M. Kemp BA konden de websites toch geopend worden.

Scéla Mucce Meic Dathó (SMMD)	3 (8.3%)	Ulster cyclus
The destruction of Troy (DOT)	3 (8.3%)	Adaptatie.
Irrelevant (IRR)	9 (25%)	
Onbekend (?)	1 (2.8%)	

De irrelevante resultaten zijn teksten waar wel het woord *macdacht* in voorkomt, maar niet *ingen*. Aangezien *ingen macdacht* onderzocht wordt, zijn die resultaten irrelevant. Onbekend is het resultaat waarvan de link kapot was, en de inhoud derhalve niet onderzocht kan worden.

Vervolgens wordt *macdachta* ingevoerd. Hetzelfde probleem met de zoekmachine doet zich voor: op pagina 1 van de zoekresultaten wordt er weergegeven dat er 37 resultaten zijn, maar op bladzijde 2 zijn er nog maar 23 resultaten over. Als de links gecontroleerd worden op de eerdergenoemde manier, door handmatig in de teksten te zoeken, zijn er 30 resultaten:

Tabel 2. (*macdachta*)

Tekst	Voorkomingspercentage	Cyclus of genre
Echtra Cormaic I Tir Tairngiri (ECTT)	2 (6.7%)	Historische cyclus/ Koningscyclus
Acallamh na Senórach (AnS)	10 (33.3%)	Ossianische cyclus/Finscyclus
Baile in Scáil (BiS)	2 (6.7%)	Historische cyclus/ Koningscyclus
Lives of the Saints from the book of Lismore (LoSts.)	6 (20%)	Heiligenleven
Aislinge Meic Con Glinne (AMCG)	2 (6.7%)	Historische cyclus/ Koningscyclus
Irrelevant (IRR)	8 (26.7%)	-

Dit kan weer uitgesplitst worden naar de volgende resultaten:

Tabel 3. (Cyclussen)

Cyclus	Voorkomingspercentage
Mythologische cyclus	2 (3%)
Ulstercyclus 15 (22.7%) Historische cyclus/Koningscyclus	9 (13.6%)
Ossianische cyclus/Finscyclus	10 (15.2%)
Adaptatie	3 (4.5%)
Heiligenleven	6 (9.1%)
Wettekst	3 (4.5%)

Irrelevant/onbekend

18 (27.3)

De statistieken voor *óentama* (tabel 4) zijn wat anders. De vorm van het woord varieert veel meer; met alternatieve spellingen als *aontumha*, *aontuma*, *haontuma* (tabel 5, 6) en *oentomaim* (tabel 7) zijn de verschijningsvormen niet in een keer zichtbaar. De in de DIL meest voorkomende spellingsvariëaties zijn *óentama*, *aonthuma* en *oentomaim*, en zijn hier aangevuld met *óentam*, *haontuma*, *hoentomaim*, *oentomaib*, *hoentomaib* en *haonthuma*. Waar er resultaten waren voor de termen in de zoekmachine, zijn deze in een tabel weergegeven. Waar CELT geen resultaten gaf, is uiteraard geen tabel gemaakt. Ten slotte zijn alle resultaten gecombineerd (tabel 9):

Tabel 4. (*óentama*)

Tekst	Voorkomingspercentage	Cyclus of genre
Scéla Mucce Meic Dathó (SMMD)	1 (50%)	Ulster Cyclus
Irrelevant (IRR)	1 (50%)	-

Tabel 5. (*aontumha*)

Tekst	Voorkomingspercentage	Cyclus of genre
Aonghus Ó hEoghusa (ÓA)	3 (21.3%)	Poëzie
Foras Feasa ar Éirinn (FFaE)	5 (35.7%)	Mythologische cyclus
Irrelevant (IRR)	6 (42.9%)	-

Tabel 6. (*haontuma*)

Tekst	Voorkomingspercentage	Cyclus of genre
Cath magh Léana (CML)	3 (75%)	Koningscyclus
Caithréim Thoiridhealbhaigh (CT)	1 (25%)	Koningscyclus

Tabel 7. (*aontuma*)

Tekst	Voorkomingspercentage	Cyclus of genre
Cath magh Léana (CML)	3 (60%)	Koningscyclus
Irrelevant (IRR)	1 (20%)	-
Onbekend (?)	1 (20%)	-

Tabel 8. (*oentomaim*)

Tekst	Voorkomingspercentage	Cyclus of genre
--------------	------------------------------	------------------------

Incipid Tochmarc Emer (TM)	3 (100%)	Ulster Cyclus
----------------------------	----------	---------------

Tabel 9. (combinatie)

Tekst	Voorkomingspercentage	Cyclus of genre
Incipid Tochmarc Emer	3 (10.7%)	Ulster Cyclus
Cath magh Léana	6 (21.4%)	Koningscyclus
Caithréim Thoirdhealbhaigh	1 (3.6%)	Koningscyclus
Aonghus Ó hEoghusa	3 (10.7%)	Poëzie
Foras Feasa ar Éirinn	5 (17.9%)	Mythologische cyclus
Scéla Mucce Meic Dathó	1 (3.6%)	Ulster Cyclus
Onbekend	1 (3.6%)	-
Irrelevant	8 (28.6%)	-

Tabel 10. (cyclussen)

Cyclus	Voorkomingspercentage
Mythologische cyclus	5 (19.2%)
Koningscyclus	7 (26.9%)
Ulstercyclus	2 (7.7%)
Poëzie	3 (11.5%)
Irrelevant/onbekend	9 (34.6%)

Analyse van de resultaten.

Ingen macdacht komt vrij vaak voor; bij elkaar zijn er 49 hits van deze combinatie op de CELT site. Ook is het zo dat de term in elke cyclus een aantal keer voorkomt. Het is waarschijnlijk een veelvoorkomende, wellicht wel vaste uitdrukking.

De resultaten voor *ben/mná óentama* zijn anders, ze zijn minder duidelijk te peilen door de verscheidene spellingsvorming. Er zijn 26 voorkomens, geen van alleen uit de TBC. Het is niet mogelijk om conclusief te zeggen dat *ben/mná óentama* een vaste uitdrukking is, slechts dat hij niet zo wijdverspreid is als *ingen macdacht*.

Een opmerkelijk resultaat uit de zoekmachine is dat bij een aantal voorkomens van *óentama* (in haar verscheidene spellingsvormen) er een combinatie is met *ingen* in plaats van *ben/mná*.³⁷ Deze zijn aangegeven met een blauwe markering in de bijlage. Omgekeerd wordt er geen gebruik gemaakt van *ben/mná* in combinatie met *macdacht*. Ook komt deze term bijna niet voor in dezelfde teksten als *ingen macdacht*, met als uitzondering daarop de *Scéla Mucce Meic Dathó*.

Wat uit de analyse geconcludeerd kan worden, is dat de meeste keren dat de termen voorkomen, ze voorkomen in een narratieve tekst. Er is bijvoorbeeld maar één resultaat waar het gaat om een wettekst, *Cáin Lánamna*. In de Ierse wetteksten waren er veel legale titels: een boer, een heer van koeien, etc, en deze hadden duidelijk afgebakende rechten en plichten. Noch de *ingen macdacht* noch de *ben/mná óentama* komen voor als ‘legale personen’ in wetteksten.³⁸ De overige teksten zijn allemaal narratief. De termen zijn waarschijnlijk geen wettelijke woorden, maar kunnen een literair stijlfiguur zijn. Dit hoeft echter niet zo te zijn. Op basis van deze resultaten kan er niet met zekerheid worden uitgedrukt of het definitief een stijlfiguur is, enkel dat dit een mogelijkheid is. Wat ook invloed heeft op deze resultaten is dat het corpus niet veel wetteksten bevat.³⁹

Ook moet er opgemerkt worden dat *ingen macdacht* en *mná óentama* samen voorkomen in het verhaal *Echtra Nerai*, maar *Echtra Nerai* is helaas niet opgenomen in het corpus van CELT. Dit toont aan dat er mogelijke andere voorkomens van de termen zijn die niet zijn opgenomen in CELT.

³⁷ Een mogelijke verklaring is dat het een dialectvorm was, maar dit zal niet verder onderzocht worden in dit paper.

³⁸ Geen van de termen wordt genoemd in Kelly, Fergus, *a guide to early Irish law*, Early Irish Law Series (Dublin 1988).

³⁹ <http://celt.ucc.ie/irllist.html#hlg> onder het kopje ‘Legal texts’.

Gebruik in de *Táin Bó Cúailgne*.

Het vorige hoofdstuk ging over (de resultaten van) de corpusanalyse. Nu volgt een diepere blik op de passages van de TBC waar de termen in voorkomen. De TBC staat in meerdere manuscripten, en is door verschillende handen en op verschillende momenten in de tijd opgeschreven. Hier volgt een kort overzicht van de verschillende versies.

Er zijn drie recensies van de tekst. Recensie 1, ook wel de LU-versie genoemd,⁴⁰ staat in vier manuscripten:⁴¹ in het Gele Boek van Lecan;⁴² in het *Lebor na hUidre*, in MS Egerton 1782,⁴³ en in MS 3 a 1.⁴¹ De vroegst geschatte datering van deze recensie is ca. 1100 AD, omdat het *Lebor na hUidre* een *scriba*⁴⁴ had die waarschijnlijk in 1106 AD vermoord werd bij Clonmacnoise.^{45 46} Deze tekst was rond die tijd waarschijnlijk in omloop. Het Gele Boek van Lecan mist een gedeelte aan het begin en begint bij regel 206, het *Lebor na hUidre* heeft regel 1-2181, en MS Egerton 1782 bevat regel 1-829, 914-1423 en 1498-1581.⁴⁷ MS 3a 1 bevat regel 711-3191, maar dit manuscript heeft veel onleesbare pagina's.

Recensie 2⁴⁸ staat in het Boek van Leinster, en in MS C vi 3.⁴⁹ Het Boek van Leinster wordt gedateerd⁵⁰ tot de tweede helft van de 12de eeuw en is de oudste van deze twee manuscripten. Ook bevat het de meest volledige versie,⁵¹ er mist slechts één bladzijde. MS C vi 3 is hier een modernisatie van,⁵² en is dus ook bijna volledig. De tekst van recensie 2 is door één *scriba* in het bijzonder vaak aangepast in het Boek van Leinster, en de taal is van latere datum dan de taal van recensie 1.⁵³

⁴⁰ Wordt zo genoemd omdat het *Lebor na hUidre* het oudste manuscript is dat er een deel van bevat. Zie: O'Rahilly, C., *Táin Bó Cúailgne*, (Dublin, 1967) xiv.

⁴¹ http://www.vanhamel.nl/codecs/T%C3%A1in_b%C3%B3_C%C3%BAailnge_I

⁴² <https://www.isos.dias.ie/master.html?https://www.isos.dias.ie/libraries/TCD/english/index.html?ref=https://www.isos.dias.ie/english/content.html>

⁴³ <https://www.bl.uk/catalogues/illuminatedmanuscripts/record.asp?MSID=6670&CollID=28&NStart=1782>

[https://risweb.st-andrews.ac.uk/portal/en/researchoutput/a-manuscript-owned-by-william-scheves-now-atmaynooth\(d49d97a5-a953-425a-b9ce-dd2661370c2c\).html](https://risweb.st-andrews.ac.uk/portal/en/researchoutput/a-manuscript-owned-by-william-scheves-now-atmaynooth(d49d97a5-a953-425a-b9ce-dd2661370c2c).html)

⁴⁴ Ierse word voor een monnik die boeken schreef, Eng. *scribe*, NL. *schriftgeleerde*.

⁴⁵ <http://www.ucc.ie/celt/published/T301012/>

⁴⁶ http://vanhamel.nl/codecs/Dublin,_Royal_Irish_Academy,_MS_23_E_25 zelfs als het niet die *scriba* was, is dit het oudste manuscript van de vier. Het wordt in het algemeen gedateerd tot de 11-12de eeuw.

⁴⁷ Deze regels verwijzen naar de editie van Strachan-O'Keefe: Strachan, J., en O'Keefe J.G., *The Táin Bó Cúailgne from the Yellow Book of Lecan: with variant readings from the Lebor na hUidre* (Dublin and London 1912).

⁴⁸ http://www.vanhamel.nl/codecs/T%C3%A1in_b%C3%B3_C%C3%BAailnge_II

⁴⁹ http://vanhamel.nl/codecs/Dublin,_Royal_Irish_Academy,_MS_C_vi_3

⁵⁰ http://vanhamel.nl/codecs/Dublin,_Trinity_College,_MS_1339

⁵¹ O'Rahilly, C., *Táin Bó Cúailgne from the Book of Leinster* (Dublin 1967) xv.

⁵² O'Rahilly, C., *Táin Bó Cúailgne from the Book of Leinster* (Dublin 1967) xv.

⁵³ O'Rahilly, C., *Táin Bó Cúailgne from the Book of Leinster* (Dublin 1967) xv.

Recensie 3⁵⁴ staat in MS Egerton 93⁵⁵ en in MS 1319.⁵⁶ Deze recensie komt gedeeltelijk overeen met het *Boek van Leinster* en het *Lebor na hUidre*. Ook staat er het verhaal van Fer Diad in. Wellicht is het op beide manuscripten gebaseerd, maar dat is niet met zekerheid te zeggen.

Aan de datering van de teksten kan afgeleid worden dat recensie 1 een vroegere versie is van de tekst. Als dit zo is, vertelt dit wellicht ook iets over het taalgebruik ten tijde dat de manuscripten samengesteld werden. Het is mogelijk dat er meer Oudiers in recensie 1 is gebleven dan in de andere recensies.

In de bijlage staat aangegeven over welke recensie het per link gaat.

De termen in context.

De passages waar de termen in voorkomen bieden belangrijke context voor de betekenis van de woorden. Daarbij zijn vertalingen door deskundigen onmisbaar. Hier volgen een aantal vertalingen van de passages waar de termen in voorkomen, vergezeld met de originele Oudierse tekst. De passages in het Iers komen zoals genoemd uit de teksten van de bijlage, maar er worden ook nog andere bronnen gebruikt; de O’Rahilly edities van de TBC. Zij heeft twee edities gemaakt; één uit het Boek van Leinster⁵⁵ en één van Recensie 1.⁵⁷

Voor de vertaling worden er drie bronnen gebruikt, namelijk de versie van Ciaran Carson,⁵⁸ de vertaling van Thomas Kinsella,⁵⁹ en de vertaling die O’Rahilly geeft in de tweede helft van haar edities. Van de vertalingen van Kinsella en Carson is niet duidelijk op welke recensie deze gebaseerd zijn.⁶⁰

(*Ingen*) *macdacht*, groen gemarkeerd in het Iers en de bijbehorende vertaling, komt voor in de volgende passages⁶¹ van de TBC:

Táin Bó Cúailgne.

⁵⁴ http://www.vanhamel.nl/codecs/T%C3%A1in_b%C3%B3_C%C3%BAailnge_III

⁵⁵ http://vanhamel.nl/codecs/London,_British_Library,_MS_Egerton_93

⁵⁶ De datering van dit manuscript is moeilijk te bepalen omdat het een samenstelling van verschillende andere werken is. 9 pagina’s uit dit manuscript komen oorspronkelijk uit het Boek van Lecan. Dit dateert tot de 15de eeuw, zie:

http://vanhamel.nl/codecs/Dublin,_Royal_Irish_Academy,_MS_23_P_2_55

O’Rahilly, C., *Táin Bó Cúailgne from the Book of Leinster* (Dublin 1967).

⁵⁷ O’Rahilly, C., *Táin Bó Cúailgne Recension I* (Dublin 1976).

⁵⁸ Carson, C., *The Táin: a new translation of the Táin Bó Cúailgne*, Oxford Classics (London 2007).

⁵⁹ Kinsella, T., *The Tain: translated from the Irish epic Táin Bo Cuailnge*, (Oxford 1969).

⁶⁰ Hoewel beide auteurs een moment nemen om over de meest prominente recensies te praten, en over vertaling die voor die van hen bestonden (Carson noemt de vertaling van O’Rahilly), noemt geen van beiden bij naam en toenaam de recensies, manuscripten of eerdere vertalingen waar zij hun vertaling op gebaseerd hebben.

⁶¹ Zoals deze zijn verdeeld in episodes in de editie van recensie 1 (zie verwijzing 56) van O’Rahilly. *Táin Bó Cúailgne* begint op bladzijde 125, en *The Eulogy of Cuchulain* begint op bladzijde 135.

Recensie 1, bijlage n° 5,⁶² 16⁶³ en O’Rahilly.⁶³

‘In tan didiu dosoí in t-ara forsin carpat &⁶⁴ lotair do thecht ass co n-accatár in n-ingin macdacht remib. Folt buidi furri. Bratt brecc impe, delg n-óir and. Léine chulpatach co nderggintslaid impe. Dá assa co foraib óir impu.’

Recensie 2 heeft hetzelfde stuk tekst, maar hier ontbreekt *macdacht*⁶⁵ en staat er alleen *ingen*. Derhalve wordt het niet besproken.

O’Rahilly’s vertaling⁶⁶ is als volgt:

‘When the charioteer turned back the chariot and they were about to descend, they saw in front of them a **grown maiden**. She had yellow hair. She wore a vari-colored cloak with a golden pin in it and a hooded tunic with red embroidery. She had shoes with gold fastings.’

Zoals al eerder gezegd, wordt er door de auteurs niet aangegeven op welke editie of recensie deze vertalingen zijn gebaseerd.

De vertaling⁶⁷ in Carson’s editie:

‘The driver turned the chariot around. As they made to go back to camp a **young woman** appeared before them. She had yellow hair. She wore a dappled cloak with a gold pin, a hooded tunic with red embroidery and shoes with gold inlaid buckles.’

De vertaling⁶⁸ in Kinsella’s editie:

‘He turned the chariot round and made to set off. But they saw a **young grown girl** in front of them. She had yellow hair. She wore a speckled cloak fastened around her with a gold pin, a red embroidered hooded tunic and sandals with gold clasps.’

De tekst van Carson komt veel overeen met die van recensie 1. Zoals te zien is, heeft de auteur hier gekozen voor ‘young woman’ wat ofwel gebaseerd kan zijn op de vertaling van O’Rahilly, of op de context. De vertaling van Kinsella, ‘young grown girl,’ komt ook overeen met die van recensie 1, maar heeft ook het woord ‘speckled,’ dat op dezelfde wijze wordt vertaald door O’Rahilly uit het Boek van Leinster. Die van O’Rahilly is het meest accuraat, omdat het Engelse *maiden* de duidelijke connotatie ‘maagd’ heeft, waar Irslinger over sprak. De pogingen van Carson en Kinsella zijn minder specifiek; dit omdat Carson lijkt te pogen tot het geven van een

⁶² Deze elektronische versie is O’Rahilly’s editie.

⁶³ Deze elektronische tekst is verzameld door verscheidene mensen maar heft geen auteur. Ook zijn er verschillende manuscripten en recensies gebruikt. Zie: <http://www.ucc.ie/celt/online/G301012.html>. 63 O’Rahilly, C., *Táin Bó Cúailnge Recension I* (Dublin 1976) 2. R 29-32

⁶⁴ In de editie staat hier een *ocus*-teken.

⁶⁵ ‘The driver turned the chariot around and Medb came back. She saw something that she deemed wonderful, namely, a woman coming towards her by the shaft of the chariot. The girl was weaving a fringe, holding a weaver’s beam of white bronze in her right hand with seven strips of red gold on its points. She wore a spotted, green-speckled cloak, with a round, heavy-headed brooch in the cloak above her breast.’ Zie: O’Rahilly, C., *Táin Bó Cúailnge from the Book of Leinster*, Dublin Institute for Advanced Studies (1967) 143.

⁶⁶ O’Rahilly, C., *Táin Bó Cúailnge Recension I*, Dublin Institute for Advanced Studies (1976) 126.

⁶⁷ Carson, C., *The Táin: a new translation of the Táin Bó Cúailnge*, Penguin Classics, Penguin group (2007) 60. 68 Kinsella, T., *The Táin: translated from the Irish epic Táin Bo Cúailnge*, Oxford University press (1969) 60.

leeftijd, zonder extra verklaring. Kinsella lijkt veel slag om de arm te willen houden. Er moet wel opgemerkt worden dat deze twee vertalingen van de TBC meer beschreven kunnen worden als roman dan de vertaling van O'Rahilly, die meer als werkvertaling beschouwd kan worden en minder subjectief doet overkomen.

De lofrede van *Cú Chulainn*.

Recensie 1: O’Rahilly.⁶⁸

‘Ní denaim-sea báa de sin,’ ol Medb. *Í n-óenchorp atá-side. Fodaim guin. Ní móu gabáil, lasanní is áes ingini macdacht insin & ní thángatár a fergníma beus.*’

Recensie 2: O’Rahilly.⁶⁹

‘Ni denam robríg de,’ ar Medb. *‘I n-óenchurp atá. Imgeib guin immoamgeib gabail. Is áes ingeni macdacht ármthir leis & ní géba fri féta in serrite óc amulach atberthe’*

Hier wordt wel in beide recensies het woord *macdacht* gebruikt. Wat opvallend is, is dat recensie 1 en 2 verschillende vormen van het Iers gebruiken. Wellicht komt dit overeen met de eerdere (voorzichtige) veronderstelling dat recensie 1 ouder is.

Vertaling O’Rahilly recensie 1.⁷⁰

‘I reckon little of that,’ said Medb. ‘He has but one body; he suffers wounding; he is not beyond capture. Moreover he is only the age of a **grown girl** and as yet his manly deeds have not developed.’

Vertaling O’Rahilly recensie 2.⁷¹

‘We make but little account of him,’ said Medb. ‘He has but one body. He shuns wounding who evades capture. His age is reckoned as but that of a **nubile girl** nor will that youthful beardless sprite ye speak of hold out against resolute men.’

Vertaling⁷³ van Carson:

‘...he’s ⁷² only the age of a **big girl**, and his manly deeds are yet to come.’ (gezegd door *Medb*.)

Vertaling⁷³ van Kinsella:

‘Let us not make too much of it,’ Medb said. ‘He has only one body. He can suffer wounding. He is not beyond being taken. Besides he is only in his **early youth**, and his manly deeds are yet to come.’

De auteurs vertaalden deze passages op verschillende manieren, waarbij de variatie in de vertalingen voor *ingen macdacht* nog groter is dan bij *ben óentama*. Kinsella kiest voor ‘early youth’ en omzeilt daarmee het woord meisje of maagd volledig. O’Rahilly en Carson kiezen

⁶⁸ Bijlagen nummer 5, 8 en 16 geven O’Rahilly’s elektronische editie weer. Zie: O’Rahilly, C., *Táin Bó Cúailnge Recension I*, Dublin Institute for Advanced Studies (1976) 12. Regel 393-395.

⁶⁹ Komt overeen met bijlagen 23 en 29: O’Rahilly, C., *Táin Bó Cúailnge from the Book of Leinster*, Dublin Institute for Advanced Studies (1967) 21. Regel 733-735.

⁷⁰ O’Rahilly, C., *Táin Bó Cúailnge Recension I*, Dublin Institute for Advanced Studies (1976) 136.

⁷¹ O’Rahilly, C., *Táin Bó Cúailnge from the Book of Leinster*, Dublin Institute for Advanced Studies (1967) 157-158. 73 Carson, C., *The Táin: a new translation of the Táin Bó Cúailnge*, Oxford Classics (London, 2007) 36.

⁷² Cú Chulainn.

⁷³ Kinsella, T., *The Táin: translated from the Irish epic Táin Bo Cúailnge*, (Oxford 1969) 76.

voor respectievelijk ‘grown’ en ‘big’ in combinatie met ‘girl’ wat een wat algemenere term is. O’Rahilly kiest in recensie 2 voor ‘nubile girl.’ Nubile betekend⁷⁴ ‘huwbaar’, maar ook ‘aantrekkelijk’. Geen van alle vertalingen kiest voor ‘maagd’.

De eerste vondst uit de episode *Táin Bó Cúailnge* is *young woman*. Medb en haar wagenmänner zien haar staan nadat de koningin haar druïde heeft geraadpleegd en weer terugkeert naar het kamp. De *ingen macdacht* is prachtig gekleed, gewapend en heeft haar eigen strijdswagen. Even verderop in de tekst wordt het duidelijk dat dit de zieneres en dichteres Fedelm is. Medb vraagt haar om de toekomst de voorspellen, en Fedelm doet dit in een Oudierse *Rosc*, een dichtvorm.

Uit deze passage kunnen een aantal dingen geconcludeerd worden. Fedelm is geen jong meisje dat niet zonder bescherming het huis uit kan. In tegendeel; ze is alleen. Ook heeft ze twee zwarte paarden tot haar beschikking die ze in bedwang kan houden, en ze kan zich verdedigen. Een schatting kan echter niet gemaakt worden over haar leeftijd, want daar wordt verder niets over gezegd. Haar leeftijd bepalen wordt nog bemoeilijkt door de mogelijkheid dat Fedelm magische krachten heeft als Zieneres die haar wellicht dienen. Ze beschikte in ieder geval over vaardigheden die niet aan meisjes werden geleerd, namelijk het mennen van een wagen en het dragen van wapens. Misschien kon zij dit omdat zij die speciale status had. Wellicht werd zij enkel een *ingen macdacht* genoemd omdat zij ongetrouwd was.

De tweede vondst uit *de lofrede van Cu Chulainn* biedt ook meer context. Fergus verteld Ailill en Medb over Cú Chulainn. Hij omschrijft hoe ongelofelijk sterk Cú Chulainn is, en wat hij allemaal kan doen. Daarbij zegt hij dat Cú Chulainn op dat moment in het verhaal zeventien jaar oud is. Medb (in bovenstaand citaat) zegt dan dat ze zich niet al te veel zorgen maakt, omdat Cú Chulainn slechts de leeftijd heeft van een *ingen macdacht*. Ze veronderstelt dat zijn grootse daden nog in de toekomst liggen.

Wederom komt de leeftijd van een *ingen macdacht* die men gebruikt in de *Revue Celtique*⁷⁵ niet overeen met het gebruik in deze tekst. In de moderne samenleving is dit niet een groot verschil, maar wellicht was dit groter in de Oudierse samenleving, waar de *fosterage* van een meisje vermoedelijk op haar 14de eindigde en die van een jongen op zijn 17de.⁷⁶ Er zou, als er naar deze passage gekeken wordt, geconcludeerd kunnen worden dat meisjes ook tot hun 17de werden *gefostered*.

Macdachta komt helemaal niet voor in de TBC, en er komen ook geen vormen van *óentama* in voor. Wat dit precies betekent voor het gebruik van het woord is niet met zekerheid te zeggen; wellicht is het zo dat deze termen minder in omloop waren dan *ingen macdacht*.

⁷⁴ <https://www.merriam-webster.com/dictionary/nubile> 77

⁷⁵ De Jubainville, H., ‘Périodques III.’ *Revue Celtique* 17 (1896) 103.

⁷⁶ Kelly, Fergus, *a guide to early Irish law*, Early Irish Law Series (Dublin 1988) 88.

Gebruik in andere teksten.

De resultaten uit de TBC zijn niet genoeg om een conclusie te kunnen trekken; om dit wel te pogen is er naar enkele andere teksten gekeken.

De termen komen buiten de TBC ook samen voor. In de corpusanalyse kwam in *Scéla Mucce Meic Dathó* de combinatie naar voren (in het groen gemarkeerd), en daarbuiten in de *Echtra Nerai*. Beiden maken zij deel uit van de Ulstercyclus waar de TBC ook toe behoort.

In *Scéla Mucce Meic Dathó* bevat de volgende passage⁷⁷ de twee samen. Deze editie en de vertaling zijn gemaakt door N. Kershaw Chadwick.

"Beir buide n-anacuil a Chonchobair!" ar se (Ferloga). "T'óg-ríar," ar Conchobar. "Ní ba mór," ar Ferloga, ".i. mo breith latt do Emain Macha, ocus mná oentama Ulad ocus a n-ingena macdacht do gabail cepeoce cech nóna immum, co n-erbrat: "Ferloga mo lennan-sa." Ba écen ón, ar ní laimtis chena la Conchobar, et ra-leiced Ferloga dar Ath Luain síar dia bliadna ocus da gabair Chonchobair leis co n-allaib óir friu.'

De vertaling van Chadwick:

"Buy your freedom, Conchobar," said he (Ferloga). "Make your own terms," said Conchobar. "It will not be much," replied Ferloga, "namely, you to take me with you to Emain Macha, and the women of Ulster and their young daughters to sing a panegyric to me every evening saying: 'Ferloga is my darling.'" There was no help for it, for they did not dare do otherwise for fear of Conchobar; and that day a year hence Ferloga was sent across Athlone westwards, and a pair of Conchobar's horses with him, with golden bridles.'

Een aanvullende vertaling⁷⁸ door Jeffrey Gantz:

"Beware, Conchubur!" he (Fer Loga) said. "Whatever you want!" said Conchubur. "Not much my wish," answered Fer Loga. "Take me with you to Emuin Machae, and every evening send the women of Ulaid and their nubile daughters to sing in chorus "Fer Loga, Is My Darling".' The Ulaid granted that, since for Conchubur's sake they dared not refuse. A year later Fer Loga returned west across Áth Lúain, taking with him two of Conchubur's horses and gold bridles for both.'

Deze passage is erg boeiend. Na een groot gevecht dat ontstond tussen Ulstermannen en Connachtmannen vanwege het verdelen van het vlees tijdens een feest, slaagt Fer Loga de

⁷⁷ <http://adminstaff.vassar.edu/sttaylor/MacDatho/> laatst bezocht 18 mei '17. De website geeft Chadwick als de auteur en als het boek *an early Irish reader*.

⁷⁸ Gantz, J., *Early Irish myths and sagas*, the penquin classics (Bungay 1981) 187.

wagenmenner van Aillil en Medb, de koning en koningin van Connacht, erin om Conchobar in een houdgreep te nemen. Als vrijkoopsom vraagt hij van Conchobar dat alle alleenstaande vrouwen en huwbare meisjes van Ulster, waar Conchobar koning is, elke avond een lofrede voor hem zingen: ‘Fer Loga is mijn geliefde.’ Conchobar heeft geen andere keus dan hier in mee te gaan.

In de vertaling van Chadwick is het niet helemaal duidelijk dat het over alleenstaande vrouwen gaat. Hij kiest voor ‘the women of Ulster,’ maar dit lijkt niet volledig passend, omdat het nu lijkt alsof de gehuwde vrouwen dit ook moeten doen. Toch geeft de vertaling wel weer wat er plaatsvindt. In ieder geval is ‘young daughters’ een vorm die al eerder is gezien bij Kinsella, namelijk ‘young grown daughters.’ De vertaling van Gantz geeft ook niet weer dat het over alleenstaande vrouwen gaat. ‘Nubile daughters’ zegt meer iets over de aantrekkelijkheid van de dochters dan iets over hun ongehuwde status. Deze vertaling geeft in vergelijking met die van Chadwick nog minder weer wat er in het Iers staat.

In *Echtra Nerai*⁷⁹ gaat het over de volgende passage:

‘13. Beirid in Morrigan iaarum buin a mic-seom cein bui-sium ina chotlud, condrodart in Dunn Cuailgne thair hi Cuailnge. Dotoet cona buin doridisi anair. Nosstairthenn Cuchulaind hi. Muig Muirtemne oc tuidecht tairiss. Arb a do geissib Conqlaind, cetheit ban asa this, manip aurderg leis. Ba dia geisib enlaith do fógailt a thiri, mani fácbatis ni leiss. Ba dia geissib iascc ind inberuib, muni thuitidis laiss. Ba dia geisib oicc echtarchiniul ina thir, mad i n-agaid thistis, gen imaccalluim forru ria matain, mad fria laa thistais, cen imacallaim fria matain. Nach ingen macdacht & nach ben aentamai nobid la hUltai, is for a inchuib-seom no bitdis noco n-irailtis for feraib. It e gessa Conchulaind in sin. Doairthenn Cuculaind in Morrigan cona bain & asbert: “Ni berthá rind imerge!” ol Cuchulaind.’

De vertaling⁸² die Meyer geeft:

‘Then while he was asleep the Morrigan took the cow of his son, and the Donn of Cualgne bulled her in the east in Cualgne. She (the Morrigan) then went again westward with her cow. Cuchulaind overtook them in the plain of Murthemne as they passed across it. For it was one of Cuchulaind’s *gessa* that even a woman should leave his hand without his knowledge. [It was one of his *gessa* that birds should feed on his land, unless they left something with him. It was one of his *gessa* that fish should be in the bays, unless they fell by him. It was one of his *gessa* that warriors of another tribe should be in his land without him challenging them, before morning if they came at night, or before knight, if they came in the day. Every *maiden* and every *single women* that was in Ulster, they were in his ward till they were ordained for husbands. These are the *gessa* of

⁷⁹ Zoals uitgebracht in deze editie: Meyer, Kuno, *The adventures of Nera*, *Revue Celtique* 10 (1889) 222. Regel 126-134 82 Meyer, Kuno, *The adventures of Nera*, *Revue Celtique* 10 (1889) 223. ¶13.

Chuchulaind]. Cuchulaind overtook the Morrigan with her cow, and he said: “this cow must not be taken.””

In deze passage gaat het over de *gessa*⁸⁰ die over Cú Chulainn zijn uitgesproken. Uit deze passage wordt duidelijk dat alle vrijgezelle vrouwen onder bescherming van Cú Chulainn stonden. Meyer kiest voor ‘maiden’ en ‘single women.’ Dit zijn redelijk accurate vertalingen, omdat ‘single woman’ de daadwerkelijke vertaling van *ben aentamai* is. Ook ‘maiden’ is relatief accuraat, omdat hieruit naar voren komt dat het om maagden gaat.

Uit deze twee passages wordt duidelijk dat dit de twee termen zijn voor ongehuwde vrouwen.

Uit dit hoofdstuk en het vorige hoofdstuk blijkt dat er geen één vertaling is die gebruikt wordt (met name voor *ingen macdacht*), maar dat auteurs, met verschillende maten van nauwkeurigheid, ieder een eigen keuze maakten. Dit duidt misschien op de mogelijkheid dat de auteurs niet volledig zeker wisten wat de juiste vertaling is voor deze termen. In ieder geval dragen deze vertalingen niet bij aan het verduidelijken van de betekenis van zowel *ingen macdacht* als *ben óentama*.

⁸⁰ Een *gess* is een taboe, een soort vervloeking. Als iemand een *gess* toch brak, stierf hij meestal zeer spoedig, zo ook Cú Chulainn. Twee andere *gessa* van Cú Chulainn, die tot zijn dood leidden, waren dat hij geen hondenvlees mocht eten, omdat hij naar een hond vernoemd was, en dat hij gastvrijheid niet mocht weigeren. Toen hij hondenvlees werd aangeboden, kwam hij in een zogenaamde *catch-22* terecht en stierf hij kort daarna.

Conclusie.

Nu het corpus onderzocht is en de passages zijn besproken, kunnen er wat conclusies getrokken worden, niet alleen over de resultaten, maar ook over het onderzoek zelf.

Ten eerste komt er naar voren dat, hoewel het een groot corpus is, de CELT website niet volledig is. *Echtra Nerai* is niet opgenomen in de verzameling van de website, en andere verhalen ook niet. Hierdoor is het vrijwel zeker dat dit eindwerkstuk er niet in is geslaagd om alle voorkomens van *ingen macdacht* en *ben óentama* te analyseren. Ook is de website niet goed onderhouden, waardoor sommige delen van de website niet toegankelijk zijn. Toch is het een goed corpus, omdat het grote hoeveelheden tekst online beschikbaar heeft gemaakt. Als dit een groter onderzoek was, konden er misschien meer losse teksten nagekeken worden op *ingen macdacht* en *ben óentama*. Misschien wordt het corpus in de toekomst nog uitgebreid.

Dan naar de vragen die in de inleiding gesteld werden, en of deze mogelijk beantwoord kunnen worden.

Wat zijn de betekenissen van, en de verschillen tussen *ingen macdacht* en *ben óentama*, zoals naar voren komen uit woordenboeken (hier de DIL en de LEIA)? Het lijkt zo te zijn dat de DIL misschien onjuiste informatie weergeeft over de leeftijd die bij *macdacht* hoort. O'Donovan, die als eerste een leeftijd toekent aan de term, doet dit op grond van de *Sanas Cormaic*. Daar staan echter geen specifieke leeftijden in. Wellicht heeft O'Donovan een andere bron gebruikt en deze niet geciteerd, zoals een tekst die niet in het corpus van CELT is opgenomen, maar deze is niet te vinden. Een andere caveat van deze woordenboeken is dat de informatie die hierin staat, niet heel recent is. Ze zijn samengesteld vanuit bronnen zoals de *Revue Celtique*⁸¹ uit 1896. Wellicht is er recentere informatie die nog niet is toegevoegd.

Desalniettemin schetsen de woordenboeken het volgende beeld:

Macdacht heeft specifiek te maken met maagdelijkheid, en komt bijna alleen voor in combinatie met *ingen*. Een uitzondering op deze regel is het gebruik van *macdacht* in *Sanas Cormaic*, waar het op zichzelf staand voorkomt, en in andere teksten die in de bijlage als irrelevant worden aangegeven. Aan *ingen macdacht* wordt de betekenis van een jong meisje van huwbare leeftijd dat vruchtbaar is toegeschreven. Volgens verschillende (al dan niet waarheidsgetrouwe) bronnen is zij tussen de 7 en 15 jaar. *Óentam* betekent alleenstaand, zoals E.P. Hamp uiteenzette in zijn stuk over *tamo-. *Ben óentama* betreft een alleenstaande vrouw, al dan niet volwassen. Er wordt door geen enkel woordenboek een leeftijd aan deze term gekoppeld.

Er kan ook nog onderzocht worden of het significant is dat *ingen óentama* wel voorkomt en *ben macdacht* niet. In de DIL staat⁸² dat *ben* soms expres werd gebruikt om een vrouw aan te duiden

⁸¹ De Jubainville, H., 'Périodques III.,' *Revue Celtique* 17 (1896) 103.

⁸² <http://edil.qub.ac.uk/5644>

die geen maagd meer was. Dit zou verklaren waarom *ben macdacht* niet voorkomt; dit zou een contradictie in terminus zijn.

Bij het bestuderen van de passages komen een aantal zaken naar voren. De overgrote hoeveelheid teksten waarin de termen *ingen macdacht* en *ben óentama* voorkomen zijn narratieve verhalen, in tegenstelling tot bijvoorbeeld wetteksten, maar dit kan zijn door de inhoud van het corpus.⁸³ *Ingen macdacht* komt het meeste voor in de Ulstercyclus, en *ben óentama* komt het meest voor in de Koningscyclus. Voor verder onderzoek naar *ben óentama* kan er wellicht naar de Koningscyclus gekeken worden.

Ook is de context in één passage indirect; er wordt *ingen macdacht* gebruikt om een leeftijd aan te duiden van een jongen (Cú Chulainn), de term verwijst niet naar een meisje zelf.

Er is geen bevestiging in de TBC dat deze leeftijd van 7 tot 15 jaar daadwerkelijk aan de term *ingen macdacht* kan worden toebedeeld. Medb spreekt over Cú Chulainn in de TBC, en zegt dat hij op dat punt de leeftijd heeft van een *ingen macdacht*, en een paar regels daarvoor zegt Fergus dat hij 17 jaar oud is. Dit is ouder dan de voorgenoemde 7 tot 15 jaar. In hoeverre dit te maken heeft met de mogelijkheid dat jongens later als volwassen beschouwd werden—en daarom nog onder de categorie *macdacht* vallen op hun 17de—of dat deze leeftijd van 7 tot 15 ongegrond aan de term toegekend zijn is niet met zekerheid te stellen.

De andere passage in de TBC gaat over de priesteres Fedelm en geeft geen specifieke leeftijd, maar zij wordt omschreven als de gewapende bestuurder van een strijdwagen. In hoeverre het mogelijk is om een strijdwagen te besturen als 15-jarige kan niet geconcludeerd worden (tenzij er een proef wordt gedaan), maar Ní Chonaill geeft in haar artikel aan dat de paardensport niet aan meisjes onderwezen werd. Wellicht is het zo dat Fedelm speciale, ‘magische’ krachten heeft omdat zij een priesteres is, maar ook daarmee steunt deze passage de leeftijd van 7 tot 15 niet veel.

Ook over de status (waarmee sociale status bedoeld wordt) van de *ingen macdacht* is weinig met uitsluitel te zeggen. De hoeveelheid voorkomens is te klein om definitieve conclusies te trekken. Ook het feit dat Fedelm als zieneres al een speciale status heeft, draagt niet bij aan het bieden van uitsluitel. Wat wel gezegd kan worden, is dat zij kostbare spullen bij zich draagt en twee paarden heeft; ze was geen normale jonge boerin. Ook Cú Chulainn was een bevoorrecht persoon, namelijk de neef van de koning van Ulster. Deze twee figuren waren van nobele, of significante komaf.

Ben óentama komt erg weinig voor in de Ulstercyclus, en ontbreekt volledig in de TBC. Context vanuit de teksten is derhalve niet onderzocht. In de toekomst kan gedacht worden aan een analyse van de hele Ulstercyclus, om het woord toch te kunnen analyseren vanuit een corpus.

Toch is er iets te zeggen over de term in conjunctie met *ingen macdacht*. De laatste vraag was of deze samen voorkomen. Dit gebeurt in twee verhalen in de Ulstercyclus, *Echtra Nerai* en *Scéla*

⁸³ Een volledige lijst van alle Ierse teksten die CELT online heeft geplaatst is hier te vinden: <http://celt.ucc.ie/irllist.html#hlq>. Er zijn weinig legale teksten opgenomen, deze staan vermeld onder de kopjes ‘vernacular law, charter, deeds’ en ‘legal texts’.

Mucce Meic Dathó. In beide verhalen wordt de combinatie gebruikt om alle ongehuwde vrouwen in Ierland mee aan te duiden. De hoeveelheid voorkomens die onderzocht zijn is echter te weinig om te concluderen dat het een stijlfiguur, zoals bijvoorbeeld een gezegde, is. Wellicht wordt dit duidelijker als er meer teksten onderzocht worden.

Het verschil tussen de twee termen lijkt hoofdzakelijk te zitten in leeftijd. *Ingen macdacht* lijkt veel duidelijker gebonden aan een leeftijd dan *ben óentama*. Er komt geen leeftijd naar voren die de ‘gemiddelde’ *ben óentama* heeft, maar dit is wel het geval bij *ingen macdacht*.

De vertalingen die de verscheidene auteurs geven voor *ingen macdacht* en *ben óentama* variëren. Wat wel naar voren komt is dat de edities van O’Rahilly correcter vertaald zijn dat de meer ‘romanachtige’ teksten van Carson en Kinsella, omdat de edities van O’Rahilly niet specifiek gemaakt zijn om ze makkelijk te kunnen lezen. Wat de gevarieerdheid van de vertalingen van *ingen macdacht* wel demonstreert, is dat er geen gangbare rechtstreekse vertaling in omgang is voor de term. De vertalers zijn het ofwel niet eens met elkaar over, ofwel weten de precieze betekenis niet van, de term *ingen macdacht*.

Er zijn kortom, te weinig gegevens om definitief antwoord te geven op veel van de vragen, en verder onderzoek is nodig. Dit zal vertalers helpen om hun werken correcter te maken, en wellicht meer uitsluitel kunnen bieden over de leeftijd van een *ingen macdacht*. Hiermee kan achterhaald worden of de informatie uit woordenboeken verouderd is, zoals de informatie uit de *Revue Celtique*.⁸⁴

⁸⁴ De Jubainville, H., ‘Périodques III.’ *Revue Celtique* 17 (1896).

Bronnenlijst.

Websites (als laatst bekeken op 26 juni '17 tenzij anders vermeld).

<http://www.e-codices.unifr.ch/en/list/one/csg/0904> <http://edil.qub.ac.uk/>
<http://adminstaff.vassar.edu/sttaylor/MacDatho/>, laatst bezocht 18 mei '17
<http://celt.ucc.ie/irllist.html>, laatst bezocht 9 november '17
http://vanhamel.nl/codecs/Dublin,_Royal_Irish_Academy,_MS_23_E_25
http://vanhamel.nl/codecs/Dublin,_Royal_Irish_Academy,_MS_23_P_2
http://vanhamel.nl/codecs/Dublin,_Royal_Irish_Academy,_MS_C_vi_3
http://vanhamel.nl/codecs/Dublin,_Royal_Irish_Academy,_MS_C_vi_3
http://vanhamel.nl/codecs/Dublin,_Trinity_College,_MS_1339
http://vanhamel.nl/codecs/Dublin,_Trinity_College,_MS_1339
http://vanhamel.nl/codecs/London,_British_Library,_MS_Egerton_93
http://www.vanhamel.nl/codecs/T%C3%A1in_b%C3%B3_C%C3%BAailnge_I
http://www.vanhamel.nl/codecs/T%C3%A1in_b%C3%B3_C%C3%BAailnge_II
http://www.vanhamel.nl/codecs/T%C3%A1in_b%C3%B3_C%C3%BAailnge_II
http://www.vanhamel.nl/codecs/T%C3%A1in_b%C3%B3_C%C3%BAailnge_II
<https://bill.celt.dias.ie/vol4/index2.html>
[https://risweb.st-andrews.ac.uk/portal/en/researchoutput/a-manuscript-owned-by-williamscheves-now-at-maynooth\(d49d97a5-a953-425a-b9ce-dd2661370c2c\).html](https://risweb.st-andrews.ac.uk/portal/en/researchoutput/a-manuscript-owned-by-williamscheves-now-at-maynooth(d49d97a5-a953-425a-b9ce-dd2661370c2c).html)
<https://www.bl.uk/catalogues/illuminatedmanuscripts/record.asp?MSID=6670&CollID=28&NStart=1782>
<https://www.isos.dias.ie/master.html?https://www.isos.dias.ie/libraries/TCD/english/index.html?ref=https://www.isos.dias.ie/english/content.html> <https://www.merriam-webster.com/dictionary/nubile>
<https://www.ucc.ie/celt/>

Boeken en artikelen.

Binchy, D. A., *Críth Gablach*, mediaeval and modern Irish series vol. XI (Dublin 1979).
Breatnach, L., 'The meaning of *cétmuinter*,' *Ériu* 66 (2016) 1-29.
Carson, C., *The Táin: a new translation of the Táin Bó Cúailnge*, Oxford Classics (London 2007).
Gantz, J., *Early Irish myths and sagas*, the penquin classics (Bungay 1981).
Hamp, Eric P., 'The element -tamo-', *études celtiques* 14 (1974-1975) 187-192.
Irslinger, Britta S., 'Abstrakta mit Dentialsuffixen im Altirischen', *Universitaetsverlag Winter* 25 (2002) 62 -63.
De Jubainville, H., 'Périodques III.', *Revue Celtique* 17 (1896) 102-112.

Kelly, Fergus, *a guide to early Irish law*, Early Irish Law Series (Dublin 1988).

Kinsella, T., *The Tain: translated from the Irish epic Táin Bo Cuailnge*, (Oxford 1969).

Meyer, Kuno, *The adventures of Nera*, *Revue Celtique* 10 (1889) 212-228.

-----, 'Sanas Cormaic. An Old-Irish glossary compiled by Cormac úa Cuilennáin, Kingbishop of Cashel in the tenth century', *Anecdota from Irish manuscripts* 4 (1912) 1-128.

Stokes, W., 'Tidings of Conchobar mac Nessa,' *Ériu* 4 (1908-1910) 18-38.

Strachan, J., en O'Keeffe J.G., *The Táin Bó Cúailnge from the Yellow Book of Lecan: with variant readings from the Lebor na hUidre* (Dublin and London 1912).

O'Donovan, J., *O'Reilly's Irish-English Dictionary, with a supplement, containing many thousand Irish words with their interpretations in English*, (Dublin and London 1864) 264-302.

O'Rahilly, C., *Táin Bó Cúailnge from the Book of Leinster* (Dublin, 1967).

O'Rahilly, C., *Táin Bó Cúailnge Recension I* (Dublin, 1976).

Quin, E. G., *Dictionary of the Irish language, compact edition*, (Dublin 1983).

Rhys, J. M., 'Goidelic Words in Brythonic,' *Argaeologia Cambrensis* 12 (London 1895) 286.

Vendryes, Joseph. *Lexique étymologique de l'irlandais ancien*, Dublin Institute for Advanced Studies (1959-).

Afkortingén.

In dit eindwerkstuk wordt er gebruik gemaakt van afkortingen om naar verschillende bronnen en teksten te verwijzen. Hieronder is een index van de afkortingen.

DIL – *Dictionary of the Irish Language*. De compacte editie, de delenset en de website zijn geraadpleegd.

LEIA- Vendryes, Joseph. *Lexique étymologique de l'irlandais ancien*, Dublin Institute for Advanced Studies (1959-).

TBC – *Táin Bó Cúailgne*.

Bijlage.

No	Fig 1.	Zoekresultaten: <i>macdacht</i>	No	
1	AO	Part 8 of Aislinge Óenguso section 8. To-lotar íarum co m-báatar oc Loch. Co n-accatar inna tri cóecta ingen macdacht . Co n-accatar in n-ingin n-etarru. Ní tacmuictis inna h-ingena dí acht ... https://www.ucc.ie/celt/published/G300001/text008.html	1	
2	CL	Part 35 of Cáin Lánamna (9) Lanamnas eicne no sleithe: ni-techtat ba acht comperta, & as-renar laneraic i n-ingin macdacht & i-mmacaillig na-diulta cailli & i cetmuinte, leithe(i)raic mad ... www.ucc.ie/celt/online/G102030/text035.html	2	
3	CL	Cáin Lánamna (9) Lanamnas eicne no sleithe: ni-techtat ba acht comperta, & as-renar laneraic i n-ingin macdacht & i-mmacaillig na-diulta cailli & i cetmuinte, leithe(i)raic mad ... www.ucc.ie/celt/online/G102030.html	3	
4	CCC	Compert Con Culainn 8] charput & a ingen Deichtine os sí macdacht . Is sí 9] ba harae dia hathair. Errid Ulad olchenae inna 10] carptib .i. Conall & Lóeguire & cách olchenae. Bricriu www.ucc.ie/celt/online/G301013/text001.html	4	

5	TBC TBC	Táin Bó Cúailnge Recension I 'In tan didiu dosoí in t-ara forsin carpat & lotair do thecht ass co n-accatár in n-ingin macdacht remib. Folt buidi furri. Bratt brecc impe, delg nóir and. www.ucc.ie/celt/online/G301012.html	5,6	29] 'In tan didiu dosoí in t-ara forsin carpat & lotair do thecht ass co n-accatár in n-ingin macdacht remib. Folt buidi furri. Bratt brecc impe, delg n-óir and. Léine <i>chulpatach</i> co n-derggintslaid impe. Dá assa co foraib
---	------------	---	-----	---

		Recensie 1.		óir impu. Agad fochóel forlethan. Dí broí duba dorchaidi. {FOLIO 55b} <hr/> {FOLIO 59a} fodaim guin. Ní móu gabáil, lasanní is áes ingini macdacht insin & ní thángatár a fergníma beus.' 'Ní ar ni són,' 'ol <i>Fergus</i> .' 'Níbo machdad dagním do dénam dó-ssom indiu, ar cid in tan ba sóosom, batir ferdai a gníma.'
6	TBDD	Part 91 of Togail Bruidne Da Derga 893] macdacht leó & cridi bráthar & gala mathgamna & 894] brotha leómain. Cach oen bís ina n- gnáis & ina 895] lebaid ní chotlai & ní loingi h-i sámhae co cenn ... www.ucc.ie/celt/online/G301017/text091.html	7	

7	IRR	Women and the Law in Early Ireland 7 as-renar lánéaic i n-ingin macdacht 7 i mmacaillig ná diúlta cailli 7 i cétmuintir, lethéaic mad adaltracha—cen frithuide in so uile—co lánlóig einech bes ... www.ucc.ie/celt/women_law.html	8	
8	TBC TBC	Part 22 of Lebor na hUidre 4511] thecht ass. co n-accatár in n-íngin macdacht remib. 4512] Folt buidi furri. Bratt brecc impe. Delg n-óir and. 4513] Léine culpatach. co ndergintslaid ímpe. www.ucc.ie/celt/online/G301900/text022.html Recensie 2.	9,10	4511] thecht ass. co n-accatár in n-íngin macdacht remib. 4512] Folt buidi furri. Bratt brecc impe. Delg n-óir and. <hr/> 4849] Ní dénaímsea baa de sin ol <i>Medb</i> . I n-óenchorp ataside.{folio 59a} 4850] fodaim guin. ní mou gabáil. lasanní is áes ingini macdacht
9	IRR	Orgain Denna Ríg ... Ferchertne: 384] 'Ní ceilt céis ceól do chruit Chraiphtini 385] co corastar for sluagu suanbás 386] con-sreth coibnius etir sceo Maín Moríath macdacht Morca ...	11	

		www.ucc.ie/celt/online/G302012.html		
10	IRR	Orgain Denna Ríg Is and as-bert Ferchertne : Ní ceilt céis ceól do chruit Chraiphtini co corastar for sluagu suanbás con-sreth coibnius etir sceo Maín Moríath macdacht Morca mō ... www.ucc.ie/celt/texts/xml/G302012.xml	12 (?)	!-De link is kapot en verschaft geen toegang tot de tekst.

11	CL	<p>Cáin Lánamna</p> <p>(9) Lanamnas eicne no sleithe: ni-techtat ba acht comperta, &ampersir; as-renar laneraic i n-ingin macdacht &ampersir; i-mmacaillig na-diulta cailli &ampersir; ...</p> <p>www.ucc.ie/celt/texts/G102030.shtml</p>	13	
12	SCCB SMMD	<p>Book of Leinster, formerly Lebar na N achongbála</p> <p>12465] si a airmitiu ám leo .i. cech fer di Ultaib doberad ingin {MS folio 106b 5} macdacht a feiss la Conchobor in chetaidchi combad hé a cétmunter. Ni rabai for ...</p> <p>www.ucc.ie/celt/online/G800011B.html</p>	14, 15	<p>12465] si a airmitiu ám leo .i. cech fer di Ultaib doberad ingin {MS folio 106b 5} <i>macdacht</i> a feiss la <i>Conchobor</i> in chetaidchi combad hé a cétmunter.</p> <hr/> <p>13240 {MS folio 114a 20} Beir buide n-anacuil a <i>Chonchobuir</i> ar se. T'ógríar ar <i>Conchobor</i>. Niba mór ar Fer Loga .i. mo breith latt do Emain Macha. & mná oentama <i>Ulad</i> & a n-ingena <i>macdacht</i> do <i>gabail</i> cepece <i>cecha</i> nón a immum. co n-erbrat Fer Loga mo lennansa. Ba écen ón ar ní {MS folio 114a 25} laimtis chena la <i>Conchobor</i>. & ra leiced Fer Loga dar Áth Luain</p>
13	CCC	<p>Compert Con Culainn</p> <p>Ar ba bés leusom forim én. Conchubur dano i sudiu inna charput &ampersir; a ingen Deichtine os sí macdacht. Is sí ba harae dia hathair. Errid Ulad olchenae ...</p> <p>www.ucc.ie/celt/texts/G301013.shtml</p>	16	
14	IRR!!!	<p>Part 5 of The Metrical Dindshenchas</p>	17	

		Labraid Loingsech co n-úath alt tadchaid ⁹ , túath toimsech tlacht-balc: 95] fi feb fuil-iath, fer co facht, ba hí a ben Muiriath macdacht . Muiriath mór rodlecht mo dú, www.ucc.ie/celt/online/G106500B/text005.html		
15	AO	Aislinge Óenguso Co n-accatar inna tri cóecta ingen macdacht . Co n-accatar in n-ingin n-etarru. Ní tacmuictis inna h-ingena dí acht coticci a gualainn. Slabrad airgdide eter cach ...hh www.ucc.ie/celt/texts/G300001.sgml	18	
16	IRR TBC TBC TBDD	Lebor na hUidre Moríath ingen Scoríath ingen ríge Fer Morca is i ro charastar Labraid. macdacht Morca .i. proprium gentis 625] ba mo lé cech lóg Labreid. .i. labrad do Loingsiuch ... www.ucc.ie/celt/online/G301900.html Recensie 1.	19, 20, 21, 22	624] consert coibnius eter sceo Main Moriaet .i. <i>proprium .i. Moríath ingen Scoríath ingen ríge Fer Morca is i ro charastar Labraid. macdacht Morca .i. proprium gentis</i> <hr/> 4510] In tan <i>didu</i> dosoí in t-ara forsin carpat & lotair do 4511] thecht ass. co n-accatár in n-ingin <i>macdacht</i> remib. <hr/> 4849] Ní dénaímsea baa de sin ol <i>Medb</i> . I n-óenchorp <i>ataside</i> . {folio 59a} 4850] fodaim guin. ní mou gabáil. lasanní is áes ingini <i>macdacht</i> <hr/>

				7259] masa fír in scél ordat <i>meic Duind Desa</i> . Is maith in triar fil 7260] <i>insind imdaí</i> . Gnása ingen <i>macdacht</i> léo & cride bráthar & gala
17	IRR	Book of Leinster, formerly Lebar na Núachongbála	23	

		Jun 8, 2015 ... Moriath macdacht Morca mó cech luág Labraid. Gabais dí Labraid Longsech ríge Gall & Gaedel & luid co Slebe Elpa. Unde Find cecinit. www.ucc.ie/celt/published/G800011F.html		
--	--	--	--	--

18	SCCB	<p>Part 1 of Book of Leinster, formerly Lebar na Náchongbála 12465] si a airmitiu ám leo .i. cech fer di Ultaib doberad ingin {MS folio 106b 5} macdacht a feiss la Conchobor in chetaidchi combad hé a cétmunter. Ni rabai for ... www.ucc.ie/celt/online/G800011B/text001.html Recensie 1.</p>	24	
19	SMMD	<p>Scéla Mucce Meic Dathó 253] n-ingena macdacht do gabáil chepóce cecha nóna immum 254] co-n-érbrat: Fer Loga mo lennán-sa.' Ba écen ón, ar 255] ní-laimtis cena la Conchobar. www.ucc.ie/celt/published/G301016.html</p>	25	
20	IRR	<p>Part 1 of Book of Leinster, formerly Lebar na Núachongbála Moriath macdacht Morca mó cech luág Labraid. Gabais dí Labraid Longsech ríge Gall & Gaedel & luid co Slebe Elpa. Unde Find cecinit. Domnais .i. cenglais ... www.ucc.ie/celt/published/G800011F/text001.html</p>	26	
21	SMMD	<p>Scéla Mucce Meic Dathó Niba mór , ol Fer Loga , .i. mo brith latt co Emain Macha agus mná oentama Ulad agus a ningena macdacht do gabáil chepóce cecha nóna immum co-n-érbrat: ... www.ucc.ie/celt/texts/G301016.shtml</p>	27	

22	IRR	<p>Part 10 of Book of Leinster, formerly Lebar na Núachongbála ... 269b 25} Ni ceilt céis céol do chruit Chraptine co corastar for sluagu suanbás consrec coibnius eter sceo Máin Moríath macdacht Morca mo cein lúag Labraid. www.ucc.ie/celt/online/G800011E/text010.html</p>	28	
23	TBC	<p>Táin Bó Cúalnge from the Book of Leinster 'I n-óenchorp atá. Imgeib guin immoamgeib gabáil. Is áes ingini macdacht 735] ármthir leis & ní géba fri féta in serrite óc amulchach atberthe.' 'Ní focclam-ne ón,' ... www.ucc.ie/celt/published/G301035.html Recensie 2.</p>	29	
24	TBDD	<p>Togail Bruidne Da Derga Gnása ingen macdacht leó &persir; cridi bráthar &persir; gala mathgamna mathgamna mathgnama &persir; brotha leómain. Cach oen bís ina n- gnáis ... www.ucc.ie/celt/texts/G301017.shtml</p>	30	

25	DOT	<p>The Destruction of Troy 8 Iúil 2015 ... Robáí gol cecha cléithe léo óthá trethan rinde 1088] Pilóir co Pucén & Bosfoir. Batir áildi na hingena macdacht[a] nobítís ic ámrán & ic dúchund, ... www.ucc.ie/celt/published/G103005.html</p>	31, 32	<p>1088] Pilóir co Pucén & Bosfoir. Batir áildi na hingena macdacht[a] nobítís ic ámrán & ic dúchund, nógebed do leith dóib <i>dano</i></p> <hr/> <p>1900] n-Ádhaim, fobíth rop fórmach muinntire dóib sin. Mór, trá, an t-anfhéth & in míchostadh robói 'sin Trói in n-aidchi sin. Robói <i>crith</i> ar detaib na lobar. Rotódáiled fuil nam- míled: roíachtset na senóre: roscretsat na nóidein: roéighset na hingena macdacht. Romiimrit, trá, sochaide do mnáib sáeru socheníul</p>
26	?	<p>Lebor na hUidre Moríath ingen Scoríath ingen ríge Fer Morca is i ro charastar Labraid. macdacht Morca .i. p ropríum gentis ba mo lé cech lóg Labreid. .i. labrad do Loingsiuch ar ... www.ucc.ie/celt/texts/xml/G301900.xml</p>	33 (?)	!-De link is kapot en verschaft geen toegang tot de tekst
27	IRR	<p>amra choluim chille Moríath ingen Scoríath ingen ríge Fer Morca is i ro charastar Labraid. macdacht Morca .i. proprium gentis 625] ba mo lé cech lóg Labreid. .i. labrad do Loingsiuch ... www.ucc.ie/celt/online/G301900/text003.html</p>	34	

28	DOT	The Destruction of Troy 8 Iúil 2015 ... Rotódáiled fuil nam- míled: roíachtset na senóre: roscretsat na nóidein: roéighset na hingena macdacht . Romiimrit, trá, sochaide do mnáib ... www.ucc.ie/celt/texts/G103005.shtml	35	
29	TBC	Táin Bó Cúalnge from the Book of Leinster Is áes ingini macdacht ármthir leis &persir; ní géba fri féta in serrite óc amulchach atberthe. Ní ˙occlam-ne ón, ar <i>Fergus</i> , dáig ba ferda a gníma in meicc ... www.ucc.ie/celt/texts/G301035.shtml Recensie 2.	36	

No	Fig 2.	Zoekresultaten: <i>macdachta</i> .		
30	ECTT	Part 36 of Echtra Cormaic i Tir Tairngiri ocus Ceart Claidib Cormaic Ingen immorro macdachta mongbhuidhi, fo barr ordha, fa haillim do mnaib in betha, ina fharradh. Dogníter a fosaic can rathugud. Fotracud forsin clárudh cen ... www.ucc.ie/celt/published/G302000/text036.htm 1	1	

31	AnS	Part 22 of Acallamh na Senórach I 2706] IS annsin do eirgedur ingena míne macdachta mong-buide & 2707] meic becca brat-uaine & amais & óclaig in dúnaid 2708] d' fherthain faeilte re Caiti. www.ucc.ie/celt/online/G303000/text022.html	2	
32	BiS	Baile in Scáil Deich traigid fichit a fod. Lot ar iar um isin tech issa tech co n-acat ar an i ngin macdachta isin toig macethacht i cathair glanidi & ampersir; barr órda for a mull ach ... www.ucc.ie/celt/texts/G105001.sgm	3	
33	AnS	Part 38 of Acallamh na Senórach I 5059] ingen min macdachta mong-buide d' umal-fhossaic duind', ar Cailte, 5060] '& tuc in ingen sind a cathair gleorda glainide ar laeclár in 5061] t-shída ... www.ucc.ie/celt/published/G303000/text038.html	4	
34	LoSts.	Lives of the Saints from the Book of Lismore 3678] Nir' bho cian do-chuatar as sin in tan fuaradar an inghin min, macdachta , 3679] mong-bhuidhi. Gilithir snechta nó uan tuinne, & sí marbh iar tabairt buille	5, 6	3407] ingen min <i>macdachta</i> mong- bhuidhe, do ceneal ríгда, gusan <i>carpat</i> cuici-siumh, 3408] & sillis fair, & feghaidh a ghnúis aluinn edrocht, & fuabrais leim chuire isin

		www.ucc.ie/celt/online/G201001.html		3678] Nir' bho cian do-chuatar as sin in tan fuaradar an inghin min, <i>macdachta</i> , 3679] mong-bhuidhi. Gilithir snechta <i>nó</i> uan tuiinne, & sí marbh iar <i>tabairt</i> buille
35	AnS	Acallamh na Senórach I 2706] IS annsin do eirgedur ingena míne macdachta mong-buide & 2707] meic becca brat-uaine & amais & óclaig in dúnaid 2708] d' fherthain faeilte re Cailti. www.ucc.ie/celt/online/G303000.html	7, 8, 9	2705] mac Neill do Raith Artrach bothuaid a crichaib Ceineil Conaill . 2706] IS annsin do eirgedur ingena míne <i>macdachta</i> mong-buide & <hr/> 3703] Ocus nir' chian do bátar ann co facadar ingin mín <i>macdachta</i> 3704] mong-bhuidhi da n-innsaigid, & suidhis ar an firt fótbhuigh <hr/> 5058] Lugach ; & ro t-shuidhimar ar colba chúil issin tshíd, & tainic 5059] ingen min <i>macdachta</i> mong-buide d' umalfhossaic duind', ar Cailte ,
36	LoSts.	Auricept na n-Éces a i ar bethi, & a ii ar luis, mar sin sis uili. Caillige ar aicme huatha similiter. 5720] Macdachta ar aicme muine similiter. Ingena bega ar aicme ailme similiter .i. oen ... www.ucc.ie/celt/online/G502003.html	10	

37	IRR	Annals of the Four Masters Bá h-and do-rala don Aodh Ruadh rémhraite a beith (for a baoth-réim baoísi, & for a chuairt macdachta & reabhraidh) ina n-ath-foccus in ionbhaidh-sin, & ro ... www.ucc.ie/celt/online/G100005E.html	11	
38	ECTT	Echtra Cormaic i Tir Tairngiri agus Ceart Claidib Cormaic	12	

		5 Meith 2015 ... I ngen im morro macdachta mongbhuidhi, fo barr ordha, fa haillim do mnaib in betha, ina fharradh. Dognít er a fosaic can rathug u d. Fot r acud f ... www.ucc.ie/celt/texts/G302000.sgml		
39	BiS	Baile in Scáil Lotar íarum isin tech co n-acatar an ingin macdachta isin toig & barr órda for a mullach . Dabach aircit co cerclaib órda impe & sí lán do derglind . Escrai óir for a ... www.ucc.ie/celt/published/G105001.html	13	
40	AnS	Part 29 of Acallamh na Senórach I 3703] Ocus nir' chian do bátar ann co facadar ingin mín macdachta 3704] mong- bhuidhi da ninnsaigid, & suidhis ar an firt fótbhuigh 3705] acu. 'Cia thusa, a ... www.ucc.ie/celt/online/G303000/text029.html	14	

41	LoSts.	Part 8 of Lives of the Saints from the Book of Lismore 3407] ingen min macdachta mong- bhuidhe, do ceneil rígha, gusan carpat cuici- siumh, 3408] & sillis fair, & feghaidh a ghnúis aluinn edrocht, & fuabrais leim ... www.ucc.ie/celt/online/G201001/text008.html	15, 16	3407] ingen min <i>macdachta</i> mong- bhuidhe, do ceneil rígha, gusan carpat cuici-siumh, <hr/> 3678] Nir' bho cian do-chuatar as sin in tan fuaradar an inghin min, <i>macdachta</i> , 3679] mong-bhuidhi.
42	IRR	Beatha Aodha Ruaidh Uí Dhomhnaill ... Domhnaill fecht áiniusa for celidhe don bhaile la baos & reabraidh fora bhaoithreim & for cuairt macdachta co ndírím dóccbaidh na criche ina chaoimthecht. www.ucc.ie/celt/online/G100080.html	17	
43	AMCG	Aislinge Meic Con Glinne Gabsat ingenai míne macdachta fosaic & fritháilem 580] do na slógaib & do na sochaidib.	18	

		Nícon dam Cathal mac 581] Finguine fria lethéill a bróci do bein de in ... www.ucc.ie/celt/online/G308002.html		
44	IRR	Part 4 of Annals of the Four Masters Nír bhó h-amhlaidh sin d'Aodh, ní rainicc tar aoís macdachta , & ní ro anastair d' fás no d'ionfhorbairt an ionbaidh sin, & bá h-uttmall escaidh a cheimim & a ... www.ucc.ie/celt/online/G100005F/text004.html	19	

45	AMCG	Aislinge Meic Con Glinne Gabsat ingenai míne macdachta fosaic &ersir; fritháil em do na slógaib &ersir; do na soch aid ib. Nícon dam Cathal mac Finguine fria leth-éill a bróci do ... www.ucc.ie/celt/texts/G308002.shtml	20	
46	IRR	Beatha Aodha Ruaidh Uí Dhomhnaill ... ániusa for celidhe don bhaile la baos &ersir; reabraidh fora bhaoithreim &ersir; for cuairt macdachta co ndírim dóccbaidh na criche ina chaoimthecht. www.ucc.ie/celt/texts/G100080.shtml	21	
47	AnS	Acallamh na Senórach I IS annsin do eirgedur ingena míne macdachta mong-buide &ersir; meic becca brat-uaine &ersir; amais &ersir; óclaig in dúnaid d' fherthain faeilte ... www.ucc.ie/celt/texts/G303000.shtml	22, 23, 24, 25	In een corrupt bestand.
48	LoSts.	Lives of the Saints from the Book of Lismore IS annsin do-riacht ingen min macdachta mong- bhuidhe, do cenel ríгда, gusan carp at cuicisiumh, &ersir; sillis fair, &ersir; feghaidh a ghnúis aluinn ... www.ucc.ie/celt/texts/xml/G201001.xml	26 (?)	!-De link is kapot en verschaft geen toegang tot de tekst.

49	IRR	Part 1 of Beatha Aodha Ruaidh Uí Dhomhnaill ... Domhnaill fecht áiniusa for celidhe don bhaile la baos & reabraidh fora bhaoithreim & for cuairt macdachta co ndírim dóccbaidh na criche ina chaoimthecht. www.ucc.ie/celt/online/G100080/text001.html	27	
50	IRR	Annals of the Four Masters Nír bhó h-amhlaidh sin d' Aodh , ní rainicc tar aoís macdachta , &persir; ní ro anastair d'fás no d'ionfhorbairt an ionbaidh sin, &persir; bá h-uttmall escaidh ... www.ucc.ie/celt/texts/G100005F.shtml	28	
51	IRR	Annals of the Four Masters Bá h-and do-rala don Aodh Ruadh rémhraite a beith (for a baath-réim baoísi, &persir; for a chuairt macdachta &persir; reabhraidh) ina nath-foccus in ... www.ucc.ie/celt/texts/G100005E.shtml	29	
52	IRR	Part 9 of Annals of the Four Masters Bá h-and do-rala don Aodh Ruadh rémhraite a beith (for a baath-réim baoísi, & for a chuairt macdachta & reabhraidh) ina n-ath-foccus in ionbhaidh-sin, & ro ... www.ucc.ie/celt/online/G100005E/text009.html	30	

No	Fig. 3.	Zoekterm: <i>óentama</i>		
----	---------	--------------------------	--	--

53	IRR	The Metrical Dindsenchas ní shiled cen lán mara: nodiled dál n- óentama . Is é dafall, forum sceóil, Gaible Glass mac Ethedeóin; 15] dafarlaic cen lúag n-astair a Beluch fhúar Fhualascaig. www.ucc.ie/celt/online/G106500B.html	1	
54	IRR	Women and the Law in Early Ireland Lánamnas fir for bantinchur: is i suidiu téit fer i nuidiu mná ben i n-uidiu fir. Mad fer fognama Rucus slán slithi mná óentama i tig midchuarda ... Ba deithbir ar ... www.ucc.ie/celt/women_law.html	2	
55	SMMD	The Metrical Dindsenchas Midir dalta in find- ben -sin 10] fri h-ól fína agus fégaid for róen, ní céim cían: Dia luid ben mic Námat náir i n-dáil ar chend nodiled dál nóentama . Is é dafall ... www.ucc.ie/celt/online/G106500B.html	3	251] ‘T’ógríar!’ ol Conchobar . ‘Niba mór’, ol Fer Loga , ‘i. mo 252] brith latt co Emain Macha agus mná óentama Ulad agus a 253] n-ingena macdacht do gabáil chepóce cecha nóna immum 254] co-n-érbrat: Fer Loga mo lennán-sa.’ Ba écen ón, ar

No	Fig. 4.	Zoekterm: <i>aontumha</i>		
----	---------	---------------------------	--	--

56	ÓA	Part 56 of The Book of Magauran Mná aontumha ag iomrádh Tomáis 3005] n-a dtigh uainghiosa is air bhíd; ni cóir gach laoi luadh an Bhréifnigh a gruadh do mhnaoi téighthir tríd. D'ingheim ... www.ucc.ie/celt/online/G402561/text056.html	1	Mná aontumha ag iomrádh Tomáis 3005] n-a dtigh uainghiosa is air bhíd;
57	ÓA	The Book of Magauran	2	Mná aontumha ag iomrádh Tomáis 3005] n-a dtigh uainghiosa is air bhíd;

		seinge a shleasa roighil rug. Mná aontumha ag iomrádh Tomáis 3005] n-a dtigh uainghiosa is air bhíd; ni cóir gach laoi luadh an Bhréifnigh a gruadh do mhnaoi ... www.ucc.ie/celt/online/G402561.html		
58	IRR FFaE(x5)	Foras Feasa ar Éirinn (Book I-II) Is ann sin do iarradar na Cruitnigh ar Éireamhón cuid do na mnáibh uaisle do bhí i n- aontumha aige féin, do mhnáibh na dtaoiseach táinig leis on Easpáinn ag ... www.ucc.ie/celt/online/G100054.html	8	1:IRR 2: an Tracia tré mar do thogair Policornus , rí na Tracia , inghean álainn aontumha 3: Is ann sin do iarradar na Cruitnigh ar Éireamhón cuid do na mnáibh uaisle do bhí i n-aontumha aige féin, 4: da éis sin 'n-a mnaoi ag Oilill Mhór , agus i ndiaidh bháis Oiliolla ocht mbliadhna i n-aontumha gur marbhadh 5: agus inghean álainn aontumha do chinn ar mhnáibh a comhaimsire 6: atchí inghean álainn aontumha do bhí ag Maoilseachlainn

59	IRR	Part 16 of Feis Tighe Chonáin ... cornn uirthi & d'ibh d'aonn-digh é, & as eadh adubairt: 'A macaoimh' ar sí, 'is dóigh liom, an aontumha fada ina bfuilim-si gur duit-si atá a ndán a caitheamh fá www.ucc.ie/celt/online/G303010/text016.html	9	
60	IRR	Feis Tighe Chonáin ... cornn uirthi & d'ibh d'aonn-digh é, & as eadh adubairt: 'A macaoimh' ar sí, 'is dóigh liom, an aontumha fada ina bfuilim-si gur duit-si atá a ndán a caitheamh fá www.ucc.ie/celt/online/G303010.html	10	
61	IRR	Feis Tighe Chonáin ... d'aonn-digh é, &ersir; as eadh adubairt: A macaoimh ar sí, is dōigh liom, an aontumha fada ina bfuilim-si gur duit-si atā a ndán a caitheamh fá dheireadh. www.ucc.ie/celt/texts/G303010.shtml	11	
62	IRR	Trí Bior-Ghaoithe an Bháis 3 Beal 2016 ... Is iad dá leath-dhlaoi an dréimire se bochtacht toileamhail agus aontumha ó olcaibh. Agus atáid seacht ronga san dréimire se: an céad-ronga ... www.ucc.ie/celt/published/G100055.html	13	

63	ÓA	The Book of Magauran Mná aontumha ag iomrádh Tomáis n-a dtigh uainghiosa is air bhíd; ni cóir gach laoi luadh an Bhréifnigh a guadh do mhnaoi téighthir tríd. D'inghream B h ... www.ucc.ie/celt/texts/G402561.sgml	14	Mná aontumha ag iomrádh Tomáis n-a dtigh uainghiosa is air bhíd; ni cóir gach laoi luadh an Bhréifnigh a guadh do mhnaoi téighthir tríd
64	IRR	Part 37 of Trí Bior-Ghaoithe an Bháis Is iad dá leath-dhlaoi an dréimire se bochtacht toileamhail agus aontumha ó olcaibh. Agus atáid seacht rongá san dréimire se: an céad-rongá dhíobh, www.ucc.ie/celt/published/G100055/text037.html	16	

No	Fig.	Zoekterm: <i>aontuma</i>		
65	IRR	FOCLÓIR GAEDHILGE AGUS BÉARLA AN IRISH-ENGLISH ... Bestandsindeling: PDF/Adobe Acrobat aontuma , g. id., f., continence (Kea.). aon-turas, ais, one single journey; i n-a., ad ., purposely, of set purpose. aon-uaim, d'aon-uaim, of one report, at one time, ... www.ucc.ie/celt/Dinneen1sted.pdf	1	

66	CML	Part 8 of Cath Maighe Léna 176] aontuma ag rígh Érenn 'm an am sin .i. Maín & Sadhbh 177] & Sáraid, & tucatar na trí rígh innarbthacha sin serc & 178] grádh dóib. Tumais Conaire rinn a ... www.ucc.ie/celt/online/G302025/text008.html	2	175] a n-agaid Moga Nuadad. Agus tarla trí h-ingena 176] aontuma ag rígh Érenn 'm an am sin .i. Maín & Sadhbh
67	CML	Apparatus Criticus 209 for Cath Maighe Léna 492] tarrla aire rígh na h-Espáine ar fad aontuma a inghine , & 493] do iarr Dá Drona draí chuigi, & adubairt ris a fhis 494] d'fhaghbáil dhó cá fer lé faífed a ingen]. www.ucc.ie/celt/online/G302025/app209.html	3	492] tarrla aire rígh na h-Espáine ar fad aontuma a inghine, & 493] do iarr Dá Drona draí chuigi, & adubairt ris a fhis <hr/> (na h-easpaine ar in ingen do bí d'fad a haontuma gan)
68	?	Tóraighecht in Ghilla Dhecair ocus a chapail Do bí ingen óc aontuma ac rígh Gréc .i. Taise Thaoibghel a h-ainm, ocus amail téit in mhuir ós na srothaib ocus in t-Sinann ós na h-aibnib ocus iolar ós in énlaithe ... www.ucc.ie/celt/texts/G303025.shtml (http://www.ucc.ie/celt/published/G303025/text001.html)	4	
69	CML	Cath Maighe Léna Agus tarla trí teora h-ingena aontuma ag rígh Érenn 'm an am sin .i. Maín & Sadhbh & Sáraid, & tucatar na trí rígh innarbt h-acha sin ... www.ucc.ie/celt/texts/G302025.shtml	5, 6, 7	Teora h-ingena aontuma ag rígh Érenn 'm an am sin .i. Maín ; sin aimser a tarrla aire rígh na h-Espáine ar fad aontuma a inghine, <hr/> ardmaithib na h-easpaine ar in ingen do bí; d'fad a haontuma gan feis le ceile a comhaoisi; do chualaid

No	Fig.	Zoekterm: <i>haontumha</i>		
----	------	----------------------------	--	--

	6.			
70	CLM	Apparatus Criticus 209 for Cath Maighe Léna	1	
		P: as í sin uair & aimsir tarla comhfeithem ag ardmaithib na h-easpaine ar in ingen do bí d'fad a haontuma gan feis lé ceile a comhaoísi & do chualaid eimer na ... www.ucc.ie/celt/online/G302025/app209.html		
71	CLM	Cath Maighe Léna ... tarla comhfeithem ag ardmaithib na h-easpaine ar in ingen do bí d'fad a haontuma gan feis lé ceile a comhaoísi & aimsir; do chualaid eimer na h- imraite sin ... www.ucc.ie/celt/texts/G302025.sgml	2	
72	CT	Caithréim Thoirdealbhaigh Temair agá tromgerán. a bfuair d'ulc na haontuma . ó bás mic áirdFergasa. co bfacaidh sí saorDiarmuid. Emain agá égáine. beith gan céle cruth nuaderg. ó ... www.ucc.ie/celt/texts/G100062.sgml	3	

No	Fig. 7.	Zoekterm: <i>oentomaim</i>		
73	TM	Lebor na hUidre 10412] do mnáib Ulad oentomaim . 10413] do scíath cnedach comromach 10414] do gai túagach tairbertach trénturig. 10415] do cholg déit dathbuthir 10416] a ...	1	10411] cu tír Ulad ógérig. 10412] do mnáib Ulad oentomaim.

		www.ucc.ie/celt/online/G301900.html		
74	TM	Part 33 of Lebor na hUidre 10412] do mnáib Ulad oentomaim . 10413] do scíath cnedach comromach 10414] do gai túagach tairbertach trénturig. 10415] do cholg déit dathbuthir 10416] a ...	2	
		www.ucc.ie/celt/online/G301900/text033.html		
75	TM	Lebor na hUidre Erig do loch lúrechda. cuchtach écsi ilco m raic selaig tanaig trubud cu tír Ulad ógérig. do mnáib Ulad oentomaim . do scíath cnedach comromach do gai túagach ... www.ucc.ie/celt/texts/xml/G301900.xml	3	

Overige vondsten.

No	Fig. 8.	Zoekterm: <i>aentemai, macdacht</i>		Nota bene: Dit resultaat komt niet van CELT.
76	EN	Echtra Nerai, Revue Celtique 10 (1889) 212228	1	Regel 130: <i>Ingen machdacht ocus ben aentamai</i>